

כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב בו' הגה ידוע כי צעת יעלה על רעיוני איש לעשות מצוה נעשה רישומו למעלה ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה וסוכך באזרחו והאדם בחוץ והוא לו לעזר ולסעד לגומרה

כי הוא יושב כמו בן עדן ממש מקום קדוש - והקדושה מלבשתו ועל ידי גמר המלאה יוחר מתחוק הלבוש ומאיר והאור מסתלק אח"כ לכן עדין זהו שכרו לעתיד - וכן ר"ל ע"י עון מהדבק בו וסוכב לחוה כח הרע וכנ"ל ואחר המעשה מסתלק הכל לגיהנם ומובדל מהקדושה כמו שכתוב (ישעיה ל"ט) עונותיכם היו מבדילים ציניכם וגו' [ועיין נפש החיים עפר א' פ"ו ד"ו ע"ד בהג"ה] וכן אחו"ל (עירובין י"ט ע"ה) עמק שמעמיקין להם גיהנם - פירוש הם עלמם מעמיקים להם הגיהנם [וע' לקמן פ"ב משנה א' מש"ע] וא"כ אין מנוס ויחר גדול להנלל מעון כמעשה המצות כי ע"י הוא מסוכך בכל הקדושה וריחן עדין נכנס עמו בחייו -

ואין מקום לשלוט בו יצר הרע - ועל זה הדרך ארז"ל [יומא פ"ו ע"ב] גדולה תשובה שזדונות נעשות לו בזכות שנאמר (יהוה"א יג) וצבוב רשע מרשעתו ועשה משפט ואדקה עליהם חיה עליה ע"כ - וענין אמרו עליהם יוצן ע"ד מאחז"ל (ב"ב פ"ו ע"ה) על היא"ר - תנא יורד ומתעה ועולה ומרגיז ע"כ - הן אמת כי גם היא"ר לא חפץ באלה שישימנו לו וכמשל חונוה בזוה"ק (פ' הרומה ד' קס"ג ע"ה) אך עכ"ו היה ראוי להיות אחר מסטין ולא הוא בעלמנו אשר ירד והסית ומראה לעין האדם שנכון לעשות המעשה ואח"כ הוא בעלמנו יסטין - אך ידוע כי ה' צ"ה מחיה כולם - ואפי' כח יצר הרע לא היה

לו קיום כלל אף רגע קלה בלתי יניקה מהקדושה ושורקו למעלה בראש הוא בקדושה ומשתלשל למטה בצבחי' רע בעולם - ויורד ומתעה (בב"י ומספין) ע"י כח התחנות שבו - וצחי' העליון שבו

שבקדושה מתעורר למעלה ומקטרגו - וזהו ענין הראש הקבוצ במערה עם יעקב כמאמר חז"ל והכוונה ע"ד המליצה כי אחוז הוא בקדושה בראש והוא ענין שמיטת כח הרע לעתיד כמאחז"ל (סוכה ל"ג) והכוונה ע"ד מליצה כי ראשו לבד ישאר בקדושה ויהיה נפרד שלא ישתלשל

למטה בצחינת רע וממילא למטה כי נכרת עסים מפיו כליל יתלוף וזהו עליהם חיה יחיה ולא בהם - כי על ידי התשובה יתבעל מה שעשה בחטאו למטה ולא ישאר למעלה עליהם הקטרגו - [אי"ה עיין דבר נחמד בספר עשרה מאמרות (חלק ב') ממאמר חקור דין פרק ב"ה דף מ"ח ע"ה] וז"ל הקדוש - אמנם בעלי החפוט ממחבבי מצות אמרו כי בהסיר הקליפה מן הגרעינין שבערבה

ימצא בה כמין גוף נחש מופשט מעורו בלא ראש מורה העלם הראש של אוחה קומה כעטם וראש פתנים אכזר הלא הוא כמנום עמדי לפי שיעורו והכסף העור הוא השבתת פעולתו כנודע והחבטה בקרקע ע"ש וינערו וגו' וזהו טעם נחמד למנהג נביאים שזכרנו עכ"ה [ע'] - וזהו מ"ש (אבות פ"ד מ"ב) שמאנה גוררת מצוה בו' ששכר מצוה מצוה בו' כי שכר מצוה היא המצוה עצמה נותנים לו בשכרו והוא האור המקיפו כמבואר לעיל והוא יושב ממש כמו בן עדין והלא אז נקל לו לעשות מצוה אחרת - ולהיפך ח"ו בעבירה הגוה אחוז בחבלי צו ועבירה גוררת עבירה ועל כן לא אמר התנא כל ישראל יש להם חלק בעוה"ב ואמר

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס') ועמך בלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצח מטעמי מעשה ידי להתפאר :

מצפה יהושע

דברי תורה יהיו מצויינין לך זה מזה - ויהיו מצויינין לך זה בצד זה בו' - (אבות ד' תמן פרק כ"ג) :

כל ישראל בו' - סנהדרין (דף ז' ע"ה) וזכר קדושה נת (דף נט:) ועי' כס' כלבו סי' מ' וז"ל - וכל טעם וטעם מתחילין קודם הפרק כל ישראל יש להם חלק לעולם ככא כדי להסיים דעת עם האלק מתחילין באופן כנא - והוא ראשית פרק אחרון של מ"ש סנהדרין ע"כ - וראיתי לא' קדוש כנאון כמ"ע ז"ל כשפרו טורא טעם מאמרות (חלק א') ממאמר חקור דין פרק י"ט) מדבר וז"ל נספך פרק חלק בו' - ומסתברא לן שדורות הראשונים היו קרין ההלל לחוטו הפרק באלק ישראל כבארו מה הספח שחל בשנת ער סוף מחלקותם של ר' מן הכריעות כמו פרק קמין חורסי - ודומה למה שמספיקין בחו"מ של סכת כחיותי כפתיים דקי"ל בניסן עתידים לחיות - ומתחילים אבות לשנת סנא - ולשלה לא היו קרין כל ישראל ומטה קבל כסדרי - אפי"ס סאחמרוים לא דקיקו בכך - פ"כ לשונו הספור :

בס' יצירה והסומר פתחי חשויו מבתן ספור עינים מראות ברע [הכסם עיניו בראשו (קבלתו ב') מבוחר בוחר למאן דשרי' על רישוי] ואזינו משמוע רע. רק להקשיב לחכמה ואינו כועס ומעלה עשן בלשו בעיני עובדו וכומר סיו מהענוגי עובדו ועושה עולמו כאלם ורק זדק ידבר אזי מתיין א"ע להיות דירה נאה לשם הוי"ה דשרי' על רישוי' וכשתין נבול לכחות הנוף שלא יתפססו לבר מהפססים כחות הכסמה מלגלו ממאן דשרי' על רישוי' טד בלי די ושרי' הוא שלמר די כידוע וז"ש (שבת כ"ג ע"א) הוסידי במחוזי וזכתי לדירה נאה כיון שזידי ותיקן גרמי' בשם שדי מלבר הוא דירה נאה להוי"ה לגלו ובזוהר זכאה מאן דמתקן לי' דירה נאה בליני' וכלים נאים באיברים דילי' ואשקה נאה דליהו נשמחא והבן • ע"כ הג"ה :

ואמר לעוה"ב : כי בעוה"ב הלשון מובן כי הוא דבר בפ"ע המוכן ומי שזוכה במלואו נותנים לו משם וא' לעוה"ב שהוא עושה עתה העוה"ב במעשה המלות והוא מעשה ידי אדם עלמנו • כי המלוא הוא עלם השכר • והאור הוא בנן עתן צמיי האדם • ולעמיד וכו' שכרו והבן • [ועיין בפס החיים שער א' פרק י"ב דף י"א עמוד א'] :

הג"ה מהגאון רי"ץ בן הגאון המחבר
[וע' זוהר ואתחנן (רס"ו ע"ה) מוזנה שדי מלבר הוי' נלגלו ע"ש רס"ג ורס"ה ורס"ו • גם מבוחר בוחר דהוי' שריא על רישא דכ"ג ונתן כח וחיות למוחי' שבראש וד' חושי • ראי' שמישה ריח דיבור • וארבעה החושים יש להם ז' פעמים • ב' עינים ב' אזנים חוכם ופה כמ"ל

אבות פרק א

עמו • גם הלשון צעבדי במשה קשה • והנה ידוע מ"ש בפי' החולץ (בימות מ"ס ע"ב) ובמדרש כל הנביאים נסתכלו באספקלריא של"מ • ומשה נסתכל באספקלריא המזריה • גם אמרו שניה • מדרשת מחוך גרזנו של משה • וזכור (ובמדרש שמות רבה ב') אברהם אברהם פסיק טעמי' בנווי' משה משה לא פסיק טעמי' בנווי' [וע' בפס החיים שער ג' ס' י"ג י"ד] אשר בזה מרומנו לנו ענין מדרגת משה איך היתה יותר נעלה ממדרגת אברהם אבינו וכמ"ס (חולין פ"ט) גדול מה שנאמ' במשה ממה שנאמר באברהם דאלו באברהם כתיב ואני עמר ואמר ואלו במשה כתיב

משה קבל כו' ומסרה כו' • מ"ש תחלה במשה לשון קבלה וליהושע אח"כ בלשון מסירה וה"ל למימר משה קבל כו' ויהושע קבל ממשה או הוה ליה למימר הקדוש ברוך הוא מסר תורה למשה ומשה מסרה ליהושע וליישב זה נבחר מה שאמרו בספרי הוצא ברש"י ריש מטות כל הנביאים נתבאלו בזה אמר ה' יוסף עליהם משה שנחבטו בזה הדבר שנאמר (במדבר ל') זה הדבר אשר ליה ה' וגו' ולהבין מה זה ההוספה בלשון זה הדבר שנחבטו משה אבל יובן על פי הפסוקים דנבואת משה בסוף פרשה בהשלותך (במדבר יג) ותדבר מרים ואהרן במשה וגו' ויאלמרו

א (ה) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לוקנים ונביאים מסרה (ב) לאנשי כנסת הגדולה הם אמרו שלשה דברים

מצפה יהושע (ה) משה קבל בו • ירושלמי סנהדרין פרק י' סוכס א' (דף לא ע"ט) מדרש קבלת רכס פ' י"ב (דף י') זוכר הקדוש פ' לו רישא מסינא (כ"ו ע"ב) ושם קדושים (פ"ב ע"ב) דשא כתיב באורייתא משם קבל כו' מיקונים בזוהר חדש (ד' פ"ד ע"א) וכיון מיקונים מיקון פ' (קמ"ה ע"ב) • (ב) לאנשי כנסת • מיין זוט"ק אחרי (דף ס"ז ע"ב) • פסטי סני נקראו אחי כנסת' (וע' יומא דף ס"ט ע"א) •

ונחנו מה • ועי"ו זכה משה שנתן תורה ע"י דווקא • ולבאר זה מה גדולתו של מרע"ה בזה דלא פסיק טעמי' בנווי' הנה ידוע שמתחיל (ברות ז' ע"ב) לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בדרך א"ח שמות אלה שמות כ"י באמת השם הוא עלם הכפש של האדם והרליה מדכתוי' (בראשית פסוק ב') יקרא האדם שמות וכתיב וכל אשר יקרא לו האדם

הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר • והלשון אך במשה דבר הול"ל עם משה דבר • גם לשון גם בנו הול"ל גם עמונו ובכפוק שאלח"ו וירד ה' וגו' ויאמר שמעו נא דברי אס ייהיה נביאכם ה' חמוה הלשון אס ייהיה נביאכם • גם בפסוק הזה במראה אליו אחודע בללוס הדבר בו מ"ש תחלה אליו ואח"כ בו ועוד בפסוק פה אל פה הדבר בו הול"ל

מתוך גרונו ממש - והו ענין דבור אהרן ומרים
 במשה שחשבו שאללם גם כן מזדק החומר כמו
 במשה - ולכן אמרו הרק אך במשה דבר כלומר
 לא זו בלבדו השכינה מדברת מתוך גרונו זו ממש
 הלא גם בנו דבר חשבו שגם
 נבואתם במדריגה כזו והשיב
 להם הקדוש ב"ה אם יהיה
 נביאכם ה' - כלומר שם
 העלם ב"ה כי כל השמות
 נקראו כינויים ושם הוי"ה
 ב"ה הוא שם העלם - לכן
 אמר להם כאן שאל ידמו
 שהנבואה שלהם במעלה
 גבוהה כ"כ כמו של משה שהי'

(ג) הו מתונים בדיו והעמידו תלמידים הרבה (ד) ועשו סיג לתורה :

מצפה יהושע (ג) הו מתונים כו' - (סנהדרין
 דף ו' ע"ג) כפי דברים פוסקא
 פ"ו (דף ו' ע"א) וכן היו אבני כנס' אומרים כו'
 פטורים כו' - מכילתא פ' נח (פרק ו') ולקיים דברי
 אנכס' שבי' אומרים כו' פטורים כו' מדרש במדבר
 רכס נשא פ"ו ד' (ד' ר"ע) - וע' פתומות פ"ט פ"ט פ"ט
 ו' ועיין מדרש משלי כ"ט (כ"ז ע"ד) - (ד) ועשו סיג
 כו' - פ' ע' וזכר מדרש רות (ד' ס"א ע"א) :

נבואתו ממש העלם כי מדריגתם אינה חמיד
 ממש העלם - ולא יהיה נביאכם ה' ר"ל אם לפקיס
 יודמן שיהי' הנבואה בכם ממש העלם אז יהי'
 שבמראה אליו אחרות יודיע שמרמז פירושו כעין
 מראה של זכוכית שאין נראה בה לכל אדם כ"א
 הכל נמונו ולא האדם בעלמו מחמת דבר המפסיק
 על דופי הזכוכית אבל בזכוכית פשוטה נראה דרך
 בה האיש בעלם ולכן ה' במראה אליו אחרות
 היינו מרחוק כמו המראה - והו מ"ש באספקלריא
 שאינה מאירה - כמו המראה של זכוכית הג"ל
 שאינה מאירה דרך בה רק מראה את הגל - וממ"ש
 ואשמע את הקול מדבר אלי היינו שהקול היה
 מדבר והוא היה שומע מאליו אבל לא היה מגיע
 אליו ממש והיה זה מחמת שהגשם שלהם קשור
 בגוף שאינו מוודק כל כך - ובחלום אדבר בו ר"ל
 בחלום שאז הגוף אינו מפסיק בין הגשמה לשרשה
 בעולם העליון שעולה מן הגוף ולא נשאר בעת
 השינה כ"א קיסטא דחיותא מן הגשם כידוע אז
 אדבר בו ואז אפשר גם לשאר הנביאים שהדיבור
 יהי' בהם כמאחז"ל במשה מתוך גרונו ממש - לא
 כן עבדי משה פא"פ אדבר בו היינו כמ"ש בקולו
 של משה ומראה ולא בחירות היינו משאחז"ל
 באספקלריא המאירה - (וזה מראה' בסגול ושם
 מראה בקמץ) היינו כענין הזכוכית הפשוטה
 שמראה דרך בה עלם הדבר ולא בחירות לא כמ"ש

נפש חיה הוא שמו - ולשון נפש חיה קשה דהול'ל
 להנפש חיה' הלא שהדבר מבואר שקריאת השם לא
 היה כפי האדמון ובהבא בפיו שם בעלמא הלא
 כפי שראה שראו בעולם העליון היכן החי נאחו
 שראו כן קרא לו השם ע"י
 לירופי לחיותו של אותו עולם
 שבו לחיותו חו"ש אשר יקרא
 לו האדם נפש חיה הוא שמו
 העלמי הראוי לו ע"י לירופי
 לחיותו מעולם שנאחו שם
 שברשו וכי"ב באלם שהשם
 הוא עלם הגשם שלו הנאחו
 שברשו העליון - וזהו הענין
 בכפילת השמות אברהם

אברהם הראשון מורה על עלם הגשם שראו העליון
 ששם עיקר מדור הגשמה רק משתלשל ממנה
 מקלתה בגוף כי הגוף הוא רק כמו נעל להכשמה
 וכמו הנעל אינו מלבוש רק לקחה התחתון של הגוף
 כן הגוף אינו מלבוש רק לקחה התחתון של הגשמה
 ונעל נקרא הגוף בחינת סוף הרגלים של הגשמה -
 חו"ש של נעליך משל רגליך וגו' היינו הגוף וע' ב'זוהר
 פ' חוקת (ע' נפש החיים ע"א פ"ה ד' ד' בגי'ה)
 ואברהם השני מורה על קלה התחתון של הגשמה
 שנשתלשל בגוף (א"ה חו"ש במדע שם כל מי שנכפל
 שמו ישנו בנ' עולמות ע"ש (הגר"ל)) וזה כוונתם
 אברהם אברהם פסיק טעמי' בגוי' ר"ל בין
 אברהם ללשילא שהוא הגשם שברשה בעולם
 העליון ובין אברהם השני כשהיא מלוכשת בגוף
 בקלה האחרון שלה יש הפסק בגוי' שהגוף הוא
 מפסיק שלא מדךר חומרנו כ"כ באופן שלא יהי' חוץ
 ומפסיק בין הארת הגשמה בעולם העליון לכשהי'
 מלוכשת בגוף - אבל משה משה לא פסיק טעמי'
 בגוי' שמדךר אללו הגוף כ"כ עד שלא היה חוץ
 ומפסיק כלל בין הארת הגשמה כשהי' בעולם
 העליון לכשהי' בגוף - וזה הי' מפני רוב שפלותו
 וענותו שחשב עלמו כאלו הגוף אינו ואמר וחנו
 מה ואלל אברהם עכ"ס היה חשוב כעפר ואפר ולכן
 ה' השכינה מדברת מתוך גרונו של משה מחמת
 שלא הי' הגוף אללו מסך-מגדיל היתה שכינה מדברת

בשאר

אבות פרק א

בשאר הנביאים חוד חידה ומשול משל ו"ש שהיו הנביאים מהנבאים זכה אמר ה' ר"ל כה כמו ודמות עיני הזה אמר ולא היו יכולין לומר זה הדבר שמשמע זהו הדיבור בעלמו בלי שינוי שמשו מפי השי"ת. אך נבואת מרע"ה היחה גבוה מאוד והיה מדבר עמו כאשר ידבר איש אל רעהו בלשון ברור. ולכן היה אומר זה הדבר אשר לזה ה' לומר בדיבור זה ששמעתי ברור זו אני אומר לכם. וזהו מחמת הזדקכות החומר אללו ה' מביט לעלם העיני ו"ש ותמונת ה' יביט. ולשון הבטת הוא הסתכלות יתירה בעלם העיני. [אי"ה ע' חוס' ז"מ (ב' ד"ה בראי')] וכ"ז זכה מחמת רוב ענוה שה' זו שהיה הגוף נחשב אללו כדבר מה. ולכן אמר בו כאן לשון קבל מסיני שבלשון שמשע בו נחשקה אללו הנבואה. ולשון קבלה הוא מיד ליד. וביהושע שלא היה עניו בלשון ולא מדרך אללו החומר כמוהו לכן אמר בו לשון מסירה ולא קבל שלא קבל כל הדברים ממשה כהווייתו לו מסיני רק דרך מסירה ולשון מסירה יכול להיות חף מרחוק. ולאמרו ויהושע לזקנים ולא הזכיר בהם לשון מסירה כלל כמו שהזכירו להלן ונביאים מסרוה לאכנה"ג מפני שכולם יהושע זקנים ונביאים היו במדריגה ח'. אבל אכנה"ג היו במדריגה למטה מנביאים לכן אמר מסרוה :

הג"ה מהגאון רי"מ בן הגאון המחבר

[לפמ"ש] ההבדל בין משה ליהושע בבחי' הזדקכות החומר שנקרא נעל כמ"ש לעיל יתבאר שפיר ע"פ מ"ש הש"ס פ' שמות ע"פ של נעליך מעל רגליך וז"ל וביהושע כתיב של נעליך מעל רגליך כי במשה כתיב נעליך העיני שיש ב' מיני לבושי עור לאדם. ח' עור בהמה שלובש דהיינו מנעלים. ב' עור עזמו. כמ"ש עור ובשר תלבישי ואל משה ה' אור באל"ף ולכן ה' מעלתו יותר על כל הנביאים. וזה שרמז לו הקב"ה של נעליך לשון רבים שזרף להסיר ב' מיני מנעלים דהיינו עור הבהמה ואח"כ עור ובשר שלו כלומר שידבק חומרו לגמרי שי"ה אור באל"ף. אבל יהושע לא זכה לזה המדריגה לכך כתיב של נעליך מעל רגליך לשון יחיד שקאי על עור הבהמה עכ"ל. ולפי מ"ש שהגוף מכונה בשם נעל יתבאר מאחז"ל (ברכות ל"ז:) מת בבית שלום בבית נעל בלי מן הבית סי'רע לבית חירגמא ר"ס במסאנא

ובסדל"ה פי' רש"י סימן שמוני"א אחרים מן הבית. ולפמ"ש שהגוף מכונה בשם מנעל סימן הוא שאחד מבני הבית יחלוץ מנעלו שהוא הגוף ח"ו. ומזה יול"א לנו מוסר השכל להעוסקים כל ימיהם בעיני הגוף הנקרא מנעל להשמה. והיחכן שגבלה ימיו על המנעלים שהיו מהודרין. וללכת בלי לבוש או בצננד עדים כהאי נשמתא דאזלי ערטילאי בלא לבושי תורה ומצות. והבן] :

עוד י"ל מ"ש משה קבל תורה כו' ומסרה כו'. השתנות מלשון קבלה למסירה יבואר ע"פ מאחז"ל (חילין ל"א:) בזין יחד כוכבי' בוקר והדר ויריעו כל בני אלהים שאין מה"ש אומרים שירה עד שאומרים ישראל חלה. והנה במדרש (כ"ר פס"ח) איתא והנה סולם מוצב ארצה דא סיני ארתון דדין כדדין (ר"ל שוין בחשבון) והנה חז"ל באו ללמדנו לבז נחשב להיותו מלוכשים בחומר חס כן אלו נבזים בלחמא כחומר וכטיס חולות לז"א דז"א דעיקר חיותינו מנשמתו והנשמות הם משמי מרום ויש נשמות יראי אלהים שהם גבוהים הגבה למעלה יותר ממח"ש [ע' נפש החיים שע"א פ"ה דף ד' ע"ד]. ודע כי כל העולמות הם בהדרגה זה אחר זה עולם תחת עולם וכל עולם הוא רעין גשמה לתחתו ממנו ד"מ גוף להחיות הם האופנים והם נשמה להאופנים. וגשמת החיות הוא מרקיע שעל גבי ראשיהן. ומשם נשמת בני אדם המאמינים בחורה ויש למעלה למעלה. אבל הם אסור להצבון במה למעלה מה למטה. ח"כ נשמת בני אדם המאמינים בחורה הם נשמה להחיות והחיות לאופנים וכן למטה עד סוף העולמות ואברהם ויחזק לא זכו להוריד נשמות אלו בשלימות רק יעקב זכה לזה והיה בלחמת מותו שלמה ובישראל עלמם יש שנשמת האחד גבוה מהשני וח"כ נשמת השני הוא גוף נגדו ומקבלת שפעה ממנה וגם זאת הנשמה המקבלת שפעה ממנה יש עוד נשמה למטה הימנה המקבלת שפעה ממנה וכן הרבה מדריגות. אבל הראשון והגדולה שבכל כללות ישראל הוא הראשון אשר ממנו מי ישע ישאבון כל ישראל והוא כלול מכולם. והנה משה היה כלול מס' רבוא נשמות ישראל והוא ה' שורשן וז"א (במדבר י"א) שש מאות אלף רגלי העם אשר לפני בקרבן ר"ל בקרבן

צרכו כח"א מהם כי גשמת כל ח' ה' חלק ממשה וע"ז חר"ל במדרש (שם"ש רבה) שאשה אחת ילדה ס' רבוא בצרכי ח' והיא יובדד . והוא כמו שר המקובלים הראשונים) שכל המלאכים צריכין השפעה מהאדם והם האדם מקבלק ח"ו הם ג"כ מקבלים פנס . לכן צעה החורבן שהיו ישראל רשעים פנמו גם בהם לכן כתיב (ישעיה ל"ג) מלאכי שלום מר יבכיון . ולכן בהכרח יאמרו ישראל שירה קודם וזה המלאכים מקבלים כח ושפע לומר ג"כ [ע' צוה בפסח החיים שם"א פי"א] . ח"ו"ש נקדש את שמך בשולם כשם שמקדישים וז"ל הכונה להתדמות להם כשם שהם מקדישים חבל הם בעלמם מקדישים ראשונה . אך ר"ל בזהו רגע שאנו מקדישים מתעורר להם כח ומקדישים ג"כ כאחד . ולח"א כשם שמקדישים ר"ל צרנע הזאת . וכן כשהאדם פוגם בדבר קטן מניע גם להם הפגם [עיין נפש החיים שם"א סוף פ"ה בהג"ה] . וח"כ האדם השלם הוא כחילין הנטוע למעלה ונפשו יורד למטה הוא הנוף . ומדובק בשרשו מאוד עד שכמעט הוא קרוב לגבוהה . כי דבוק הוא בלמעלה עד ח"ס צ"ה . ח"ו"ש (דברים ל"ג) יעקב חבל נחלתו . ר"ל כחבל קשור קלהו אחד למעלה וקלהו אחד למטה . ובהפרדו מעט משקשו אזי אינו חזק כ"כ . ואינו יכול להמשיך השפע מלמעלה ואף כי השפע מושפע בתמידות מא"ס צ"ה אמנם הוא מנוע מרדת מטה . ודע כי התורה ס"ר אותיות והם כללות גשמת כל ישראל יולאי מלרים ובעסקנו זה אז נחזק העמוד הר"ל . ולזה כיון התנה במשנה שאח"ו העולם עומד על התורה כי בסיבתה נחזק ליטור השעת שלמעלה . ולכן ניתנה למשה דוקא כח"ל . כי היה דבוק כולו בח"ס צ"ה . ולכן היתה מדריגת נבואתו גדולה מכל הנביאים ושכינה מדברת מתוך גרונו כחילין הגסוע שענפיו מדובקים בשרשו וכולו ח' . כך עיקרו למעלה בח"ס צ"ה וממנו נשתלשלו כל הענפים . ומשה ה' דבוק ממש בח"ס ופה אל פה אדבר בו צו ממש וכח"ל כי ח"ן דבר זה דומה למוריד דבר גשמי מלמעלה למטה וכולו נעקר ממקום הראשון . אבל הקדושה ח"נו כן רק למעלה למעלה יותר גבוה וגם יורד למטה ומדי עברו

מחיר כל המקומות ומניח שם אור . ח"ש הקב"ה למשה (במדבר י"א) ואלתתי מן הרוח ותרגום אונקלוס וחרבי . ר"ל לא כלקחה גשמי שנטל כולו חס נוטלים אותו ממקום למקום . אך הוא כחבל יולאי ממשה ונקשר אליהם ולכן היה משה יכול לקבל את התורה ס"ר אותיות . וכל אות נגד ח' מ"שאל . והוא היה כלול מכולם . ואם כי גם יעקב זכה לגשמה הג"ל לא היה ס"ר כמו צמשה . ולכן זכה משה דוקא . והנה לפמ"ש האדם דומה לסולם מוצב ארצה ומניע השמימה ומלאכי חלקים עולים ויורדים בו . ר"ל מקבלים ממנו עלי' וירידה כמ"ס . ח"ש במדרש (ב"ר פס"ה) סולם דא סיני כי בסיני נגמר כל הסולם מלמעלה למטה ע"י סיני דא משה ולכן היה יכול לקבל התורה . וכי רצון הקב"ה היה ליחן התורה לכל אחד רק כי הם לא יוכלו לקבלה מפאת ערכם רק משה היה יכול לקבל בטעם כמ"ס וגם יהושע לא היה במדריגה זו ולא ה' יכול לקבל מפאת עצמו רק משמה מסר לו ודי למבין מדעתו :

הג"ה מהגאון רי"ץ בן הגאון המחבר

[וזוה ביאור מאח"ל (שנת ד' פ"ח ע"ב) בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת כו' משה לילוד אשה ציינו . פי' כי השכל אנושי בהיותו מזורף אל החומר הוא רק בכח ולא בפועל ומה לו ציינו שאנחנו בעלי שכלים בפועל אמר להם הקב"ה לקבל תורה בא ר"ל שלכן בא לקבל תורה שעל ידה יביעו החומר ויתעלה השכל בפועל יותר מכס . א"ל חמד הגוהר כו' קודם שנברא העולם אהה מבקש ליתנה לבו"ד ר"ל שהתורה היא גוהר באצילות וא"א שישנה שכל אנושי והיא קדומה לכל והאדם מאוחר לכל וז"ל החורה נערכת אליו כ"א תנה הודק על השמים למלאכים שהם למעלה מהזמן . וכן מ"ש משה מתירא אני שמת ישראלים בהבל שפתיים ר"ל שהמלאכים המה אף לובט קרובים לעממות החורה שהיא אף ע"ז אף כידוע ברוחניות והמלאכים הם ג"כ אף בפועל ההשכלה ברוחניות וזה נקרא הבל שאין בו תפא . והבל פי' שאינו גשמי והאדם מקיים התורה בגשמיות . א"ל הקב"ה אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה ר"ל כי ידוע שמת' ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם קאי על עולם הביני"ה ועד עולם מלכות . וע"י הכנעת היצר של האדם כייף

אבות פרק א

כל הדינין ועי"ו מתייחדים למעלה בני"ה ת"ח ומלכו"ח וזכו מ"ש (סנהדרין מ"ג:) הזוכה את יצרו כו' כאלו כבוד להקב"ה נב' עולמים כו' - וכל עיקר הכניעת השר הוא ע"י התורה כמ"ש בראתי יצר הרע בראתי תורה חננין תורת חסד הנל"ן להתחיק ועי"ו המתקנה יתנדל כבוד מלכות שמים וזכו אחוז בכסא כבודי והחזר להפ' תשובה ר"ל משי' החיזיה שיש לך בכסא כבודי ע"ד כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי בנין כבודי לקסא ולתמכא בעמודין תקיפין - ועי"ו יתגלה כבוד כסא מדה מלכות שמים לקבל כל השפעות עליונים ולזה השעולה מתיחס חסה אל התורה יותר ממלאכי השרת כיון שאחוז בכ"כ שהיא כלולה מהכל וכשמת משה ג"כ כלולה מן הכל - וזה ערמו דכתיב מאחז פני כסא פרשו עליו עננו מלמד שפירש שדי מויו שכינתו ועגנו עליו - כי ע"י הרבנות גוף ונפש הוא היקן כבוד של מעלה - וזכו מ"ש שם בשבח (ש"ס ע"א) מיד כל א' וא' נעשה לו אוהב ר"ל כראות המלאכים היוחס שבחתיים עם האדם מ"ד חלק וסורט שיש גם למלאך בתורה וכי מלאכי אלהים עולים ויורדים בו - ר"ל מקבלים ממנו עליו וירדה כמנואר לעיל ברות חיים לשיך נעשים לו אוהבים כי ע"י יקבלו הארה ושפע יתירה מפורש שיש למלאך בתורה - וזה שכל מקור לו דבר - ר"ל הודיעו סוד שבו נאחו בשרשו ומשרה למשה - ואף מה"מ משר לו דבר כי הוא נקשר בצדה (ע' לעיל במשה כל ישראל ברו"ח) והכל נמסר למשה וכנ"ל והנן - ע"כ בהג"ה :

ועוד אשכר להשביר הענין לשון קבלה במשה ומסירה ליהושע ע"ד מאחז"ל (סושה ד' מ"ט ע"א) משמת יוסי בן יעזר בסלו אשכולות איש שהכל בו כוונתם במליצה זו ע"ד שדרשו ושריך לאשכולות (מדרש ויקרא רבה פל"ו ע"ט) מה האשכול כל הברזל מחבירו נמוך מחבירו כן ת"ח כו' והענין כי ע"י הענוה זוכה האדם הכל וכמו משרע"ה שהי' ארון הצביאים ואב התכמים לא נשחבת אלא בענוה וכל מה שזכה הוא בעבור ענותו ואלו היה עכשו אדם ענו כמשה היה ודאי זוכה לתורה בשלימות וכמאחז"ל (תענית ד' ו' ע"א) למה נמשלה ד"ת למים כו' מה מים מניחין מקום גבוה והולכים למקום נמוך אף ד"ת ח"ן מחקימין אלה בני שדעתו שסלה עליו ור"ל כמו המים הולכים ממקום גבוה דרך מדריך למקום הגמוך ושם מחקימין אף ד"ת

ח"ן מחקימין דוקא אלה בני שדעתו שפלה כן נחלגלה התורה עד משה שהוא הי' העניו מכל - ושלל וכמוך ביותר וכמו כלי כל מה שדופנו יותר דק מחזיק יותר עד שאם תהי' בקליפת האדם היא כמעט כולה בית קיבול כן האדם כל שרואו יותר נמוך כשאר ביותר מקום פניו ובית קיבול לתורה - ור"ל לבדך ושכחת - ר"ל כיון שנבנה למעלה וממלא לא נשאר מקום פניו לתורה ע"כ האלף התורה ח"ו - וכמאמר הכתוב (ישעיה י"א) כי מליצה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים כמו המים הנכספים לים במקום שהוא עמוק ביותר נכספים גם המים שם יותר הרבה ולפי רוב הענוה של משה רבינו ע"ה אמרו עליו (בב"ב ד' ע"ה ע"א) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה

הג"ה מהג' מורי"ן כי יהושע ח' למשה אלדר [ע"ש זקנים שנאחזו הדור ח' פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה עיין רשב"ם - ולי יתבאר עד"ו כי הנה מבואר במדרש פ' פתחם (ס' כ"א) קח לך את יהושע ב"נ לקיים מה שנא' נוזר חאנה יאלל פריה כו' כי האומנם האיש אשר הוא עשיר מנעוריו וידיו רב לו במסחר רב ובה לעיר מעטר עניים ודלים אנשי' ודרש מהם אנשים שיסייעוהו במסחרו ויליתו - והמה משפלות ידים ומצבות לב לא שמועו לו אך אחד מהם עמם עליו משמרת העבודה והנה לא ארבו הימים והגיע העשיר ממסחרו לגרם המעלות וגם להאיש שהולך אח העשיר היה לו נכסים רב ובאו שניהם להעיר

הג"ה מהג' מורי"ן כי יהושע ח' למשה אלדר ומידד מתנבאים במחנה כאלו ח"ט לריכים לאצילות משרע"ה רק דומים לו ויתנבאו בפ"ע ויהושע סבר ח"א לב' מלכים שישימשו בכתר אחד כקיסרוני הלבנה כידוע (במס' חולין ס:) לכן פני יהושע כפני לבנה ומשה שתק כמו החמה שלא אמרה ח"א לב' מלכים כו' ולכן ח' פני משה כפני חמה - שלא הקפיד ואמר ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו שיתן ה' בעלמו את רוחו עליהם ולא יאשרבו לו - ולכן ניתנה התורה לו במחנה [במנוא' בגדרים (נ"ח):] בתחילה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במחנה כו' - וכמאחז"ל בעירובין (נ"ד) ומתדבר מתנה חם משים חל

אדם עלמנו כמדבר שהכל מעורר ה"ל וחבשו אנשי דעין צו ואין מקפיד כלל העיר פניהם בפתון מפני על כבודו החורה יחנה לו במחנה ולכן לא ה' נוסה שוכח שום דבר מהחורה יען שלא הקפיד על כבודו כלל ונחנה לו. ולא מנינו בצום מקום שהזכיר משה משה"ת על החורה כמ"ס ביהושע כמ"ס (יהושע א') לא ימוש וגו' והגית בו יומם וליילה וגו' ואמרו רז"ל משל למי"ס צפור דרור לצבדו כו' ח"ל כמדומה לך איסור לני נוטל מתוך צדמ' בשמתך לני נוטל מתוך כך החורה התעייף עיניך וגו' קשה לקנותו ככלי פו ונוח לאבדן ככלי זכוכית והמאבדה כאלו מאבד נפשו. ולכן (אבות פ"ג מ"ח) כל השוכח דבר אחד ממעשיו מתחייב וכו'. רק הבמר לך ובמור נפשך מאוד פן תשכח וגו'. ל"א משה קבל מעלמנו לא הולך שזיכרוהו. ומסרה ליהושע כענין שמסר צפור דרור כו' והיינו באזהרה וכנ"ל. ח"ס

לחמה נוסה או לחמה ולמ"ד חני את דכא. כלמה ופי' נוסה הוא מה הקדוש ב"ה ישרה עליו שאדם מהניש מעלמו שכינתו למטה בשולס וכלמה הוא מה שאחר גורם לו הכושה וכן הוא ענין חמה ולבנה שחמה אורה בעצמותה מאתו ית"ש. אבל הלבנה היא מקבלת אורה מהחמה כידוע לחוכמים. וז"ל פני משה כפי חמה שהאלת רוח קדשו ה' מאתו ית"ש ואורו בעצמותו אבל יהושע ה' רק מהמת שהלך אלל משה כמו הלבנה אלל החמה ולא את מאהלו. וע"כ נוצר תאנה וגו' וכנ"ל ע"כ].

ומסרה ליהושע. לפי שהיה ג"כ עניו גדול

[וכמ"ס בחרגוס ירושלמי ע"פ ויקרא משה ליהושע ב"ג יהושע. כד חמא משה ענותותו דיהושע וכו' והוא פלא. אבל בענין הוא כי אח"ל (ערכין פ"ו:) מה יעשה אדם שלא יבוא לידי לה"ר אם ת ה הוא יעשוק בתורה ואם ע"ה הוא יספיל דעתו. והפי' הוא ודאי שגם ח"מ צריך להספיל דעתו ולא שני ליה בעסק התורה לנד ויש לזה כמה ראיות מנאמרי חז"ל ויהושע שהי' עוסק בתורה תמיד לא מש מחוק האוהל ולהנלל מלה"ר של מרגלים הי' צריך ג"כ למדת השלמות כמ"ס ח"ס בחרגוס הכ"ל כד חמא משה ענותותו דיהושע נמלא שהי' שניהם בידו. או קרא ליהושע יהושע. יו יושעך מעלת מרגלים וכנ"ל].

ויהושע לוקמים. שהיו ג"כ ענוים כמאח"ל

(פוסה ד' ה' ע"א) כל אדם שיש בו נכות הרוח לסוף מתמעט שכל' רומו מעט יכול ישנו בשולס ת' ולאיינו ואם כן כיון שהזקנים האריכו ימים אחר יהושע ע"כ היו ענוים ג"כ. ולכן נמסרה להם:

וזקנים לנביאים. שהיו ג"כ ענוים כמאח"ל

(מדרי"ג נ"ח.) אין השכינה שורה כו' ועניו:

הג"ה מהבאן מודרי"ג בן הגאון המחבר [ולי יחבא בהקדס מ"ס קדושין (ל"ב:) אין זקן אלא שקיה

אדם עלמנו כמדבר שהכל מעורר ה"ל וחבשו אנשי העיר פניהם בפתון מפני האים מעירם מפני הכושה והנה שאל להם האים מדוע ממני בוש הבשו ומפני אדוני האים העשיר ממני אלף פעמים ככה מדוע לא חבשו. המה בן עטרו יען כי מדרגת אלוך הלא מותח אלקים היא וכמעשה מספרו לא היינו יכולים לעשות כי לים אחתו אך למדריגתך הלא כמוד כמניו היינו יכולים לעשות אף אם לים אחתו אם לא היינו גם רקס גרפים ממלאכה ונוכה לבנינו מעטנו מתל זה ואנחנו היינו אז מתכבדים ועשיוו אתו חסרי להם ואחה היית אז נקלה בעיניך ע"כ עתה אחה ברוך ה' בעושר רב ולכן מתך נכוש ונגלס. ככל הדורים האלה כן הוא במדריגת משרע"ה אין שייך לקבואה בו או ליבוט ממנו אחרי שישמח משה במתנת חלקו חלק אלקים ממעל אבר פה' משה ה' נבזה למעלה ומי יכול לעלות להר ה' כמשה ומי יקום במקום קודש שרש נשמתו. אבל יהושע שוכה ע"פ עמלו והוא ה' משרת משה ולא מש מחוק האוהל וע"י שהי' נוצר תאנה לך ח"ל הקב"ה קח לך את יהושע כו' וכמנוח במדרש ה"ל וזה היה יכולים כולם לעשות כיהושע לכן ח' או

שקנה חכמה והענין קנה לשון קניה ע"ד מש"כ (ישעי' מ') וקוי ה' יחליפו כח שמלה יחליפו לשון חליפין ממש שמחליף כח הגוף אל כח הנשמה. למשל מה שיגע בתלמודו ויך בלא כח הגוף מוסיף כח הנשמה ומי שאינו נותן כח הגוף אינו לוקח כח הנשמה. ויהי' א"כ קנה קני' ממש ביגיעתו בנזק קנה את התורה וז"ש זקנים שיגעו וקנו ד"ל הם מסרו לנביאים. ואם היותם בחי' נביאים מ"מ בחורה קבלו מיד היגיעים על דברי תורה:]

ונביאים מסרוה לאנבה'ג'. ולאחז' (מגילה יז):
ק"ך זקנים ומהם כמה נביאים. ולא"כ ממה נפשך ה' עמוס וכו"ל:

הם אמרו שלשה דברים הוו בו'. ארוז' (שבת ד' ז"א.) והיה אמונת עתיד חוסן ישועות חכמה ודעת וגו' וכו'. אפ"ה אם יראה ה' אולרו חין ואי לא לא. משל בו'. העלה לי כור חטין לעלי' הלך והעלה לו. אל עירבת לי בזה קב חומטין אל לאו. אל מוטב אם לא העלית. הנא דברי' מערב אדם קב חומטין כבוד של תבואה ואינו חושש [ע' נפש החיים שער ד' פ"ד ע"פ ו' ד']. הגה עולה מזה חף כי יראה אינה חלה מזה אחת ואמרינן בירושלמי (פיאה פ"א) שכל המזות חין שוות לדבר ה' מן התורה מ"מ יראה אינו כן ונריך זה לערב דוגמת קב חומטין כבוד תבואה כי בלא זה אינה מתקיימת כי יראה ה' היא אולרו. והתורה משתמרת בתוך היראה כתבואה בתוך האולר. וזולת היראה היא כתבואה שאינה בתוך האולר רק ע"פ השרה למראם רגל חליה ואינו מתקיים. אך חין ראוי לעסוק כל הזמן בבנין אולר ויהיה האולר ריק מבלי תורה כי עיקר היראה הוא להיותו אולר למשמרת התורה ואם חין בו שום דבר מן התורה לשוא יראתו כי אם חין בו שום דבר חין עליו שם אולר. ולכך הביא בלמנט הגדה דין מדיני חונאה מערב קב חומטין לאשמועינן דהאי קב חומטין דאמר תחלה במשל התורה הוא דוקא לפי ערך יערוב יראה בתורה כערך קב כבוד. וכי גם בעסקו בגפ"ת ועיונו בהם ובכל הפילוסופים הכל הוא מדבק בהקצ"ה כי הכל מסיני. חף מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש נמסר למשה מסיני והוא הורידה לארץ וקב"ה ואורייתא חד הוא

והדבוק בתורתו דבוק בו ית"ש. וסופר מארומיו דוד הגאון בעל ה"ט ז' שאשה אחת נעקה אליו אהה אדוני והגה בני נחלש למות ויאמר לה התחת אלקים אני ותאמר אל התורה שבאדוני אני נעשקת כי קב"ה ואורייתא חד הוא. ויאמר לה הלא זאת אעשה לך הדברי תורה שאני עוסק כעת עם תלמידי אני נותן במתנה להילד אולי בזכותו יחי' כי בצבר הזה תאריכו ימים כתי' ובאותה שעה חללתו חמה. הרי שבכל עסק מהתורה בכח דבקותו וזכותו להציות מתים. עכ"ל התורה היא העיקר וזכור תורה די קב יראה והוא ערך חלק ק"פ ולערך צט"ו שעות תורה די בה' מינוטין יראה רק שתקדם היראה לתורה שקודם לתורה יהרהר ביראת ה' כדי שתהא יראת חטאו קודמת לתכמתו ותתקיים חכמתו כענין שא' ערבנת קב חומטין בו' מוטב שלא העלית חף כי יראה עתה ליתן קביים חומטין מ"מ מוטב שלא העלית. כי כעת לא יועיל כי העיקר החומטין שיהיה בין כל גרגיר וגרגיר. אבל אם יהיה למעלה או למטה ירקבו כן אם יראה קדמה אז כל דיבור מהתורה יוצא מלב ונפש ותוכו רצוף אהבת ה' ויראתו. אבל אם ילמוד בלי שתקדים יראה הרי חומטין למעלה ולמטה ירום לבבו או יקטטר ח"ו ונות לו שלא למד. אבל עכ"פ העיקר היא התורה. והיראה היא רק האולר. היקר האומרים כי העיקר הוא היראה ומלעיגין על לומדי תורה ומבזין אותן ואומרים שלומד שלא לשמה. ולכך מבזין אותו. ורז"ל אמרו (שבת ס"ג.) בשמאלה עושר וכבוד איכא ועכ"פ כבוד מגיע לו וכבודו הוא כבוד התורה וכי עי"כ לא יפרוש ממנה וסוף המאור שבה מחזירו למוטב. ומתוך שלא לשמה בא לשמה. ועכ"פ שניהם מוכרחים לאדם תורה ויראה. רק יראה היא בדמיון האולר שהוא צנין בדבר מוטב ובו מומחים גמ' אורחות בכסף מלא והון רב. כן התורה לריבה להיות יוחר מהיראה: והגה יש ג' פיתוי היר' ח' שלא ללמוד. ב' אם אינו יכול לו עי"ז מפחתו שילמוד בלא יראה כדי שיהי' כתבואה בלי אולר ולא יתקיים ח"ו. ג' יפתחו שתמיד יעסוק בצנין האולר ויהיה ריק בלא תורה. לז"ל ג' דברים שתלמוד

רוח אבות פרק א חיים ה

שחלמדו בעלמיתם וגם עם חלמידים ושלא לשמוע פתוי הילך המספה שלא ללמוד. ואח"כ אמר ועשו סייג לתורה. סייג ר"ל יראה כי נקראת חולר הגודר ושומר התורה ולזה כוונת חז"ל (שבת ל"א:) חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עבד קראו יראה דירה ובתוכה גזוז יקר תפלת התורה. לז"ל ועשו סייג. ר"ל גדר לחולר היינו היראה. ודוקא לתורה. שלא יהי' האולר ריק אולר רב ומהומה זו ולא תורה. רק מלא מלות כרמון :

הלך וחסר והקבלה הולכת ודלה. לכן אמרו הוזהרו מאוד להתישב בכל דין ולעייין בו הרבה היטיב ואח"כ להעמיד חלמידיה הרבה המחכימים רבותם לדבר לפניהם מה שעלה צרעיוונם. כי הפה הוא כאלבס מרגיש הפנימה כן מדי דברו הפה מרגיש פנימה השכל כליפורן פנימה הסכין. ועכ"ז לא ידמו כי עכשיו הוא בודאי אחת מאחר שהסכימו שניהם יחד הרעיון והדיבור. לזה אמרו ועכ"ז ועשו סייג וחו הלוואי שלא חגעו בעיקר הדין. גם אמרו ג' אלו נגד ג' חלקי הכפש: נפש. רוח. נשמה. שהם מחשבה. דיבור. מעשה. שהמעשה בחי' נפש.

ב (ה) שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה (ו) ועל גמילות חסדים :

מצפה יהושע (פ) שמעון הצדיק בו. יונאמי פגמית ס"ד ס"כ (י"א ע"א) ועם מנינה ע"ג ס"ז ע"ג ושלשון כססוק א' כ"י מדרש כמדבר רבס ס' נאס ס' י"ב (ד' רפ"ט) ושלשון וכו' ס"ה כספיק א' נחית וכו'. מדרש תנחומא נא"י ס' מדרש שמואל ס' כ"ז (ס"ט ע"ד). סרקי ר' אליעזר ס' ט"ז. ספיקא רבנא ס"ט ס' ג'. ווסר חדש פרוטה (מ"א ע"ב) על התורה דא יעקב (ות' מנגל סמוקות אופן ר"ן). (ו) ועל גמ"ח. ע' סרקי ר"א סרקי י"ב :

כמ"ש הנפשות העושות. והנפש אשר חשבה. ודיבור הוא בחי' רוח כמ"ס רוח ה' דיבר צי. וכמ"ס וברוח שפתיו. ומחשבה הוא בחי' נשמה. ולריך האדם לחקן כל הג' בחינות הגיל. וז"ש ג' דברים הוו מחוייב דבין נגד מחשבה להעמיק ולעייין במחשבתו צעומקה של הלכה להוואי הדין לאמתו ואח"כ וסנתתם לחלמידיה נגד דיבור ועשו סייג נגד מעשה. והבן :

על שלשה דברים בו' . רומז בזה ג"כ לב' בחינות הנ"ל . [א"ה ע' מדר"ש בשם ר"י בן נחמיה] על התורה בחי' דיבור והעבודה שהיא הקרבות בחי' מחשבה חלוייה במחשבה של כהן פגול יטמו במחשבה וכל עיקר היה לריך לחשוב להעלות נפש הבהמית למעלה. וכן בזה"ל עבודת חפלה במקום קרבן. וכמו שדר"ל (השנייה דף ב' ע"א) ע"פ ולעבדו בכל לבבכם. איהו עבודה שבלב היו אומר זו חפלה. כי ענין החפלה היא מסירת נפש להקב"ה כענין הקרבן. כי בכל חיבה שמוציא מסיו הוא חלק מהנפש שלו וכמשאחז"ל עקימת שפתיו היו מעשה. ועיקר עבודת החפלה לריך להיות בלב ונפש ולא בצוף בלבד. וכמ"ס (הגלים קמ"י) הללו נפשי את ה' ר"ל שהנפש גם היא

לגרום איש צרישא למדו היטיב. ואת"כ צבא לידך תעייין ותחזור והדר לסבור תעייין בסברהך דרשו משפס' ואעפ"כ תחמין הדין במחיותו כמארז"ל אשרו המון. אשרי הדיין ששמחין את הדין. ואח"כ עשו סייג כי אף על פי שידע על נכון מ"מ אל יקל בהוראה רק יגדור ויסייג סביב סביב :

ואמר ג' דברים הוו מחוייב דבין בעיניו אחת דקה מן הדקה והעמידו חלמידיה הרבה למען שלא תשנה עדות מורש יעקב ויגדיל תורה. והנה צ' מדות הללו העמדת חלמידיה ועיניו אחיית. הם העזרים וגורמים לעצ אלהי בהשגה. וכמשאחז"ל (ב"מ פ"ה:) דהוו מינאו ר' חייא ור' חנינא ר"ח אמר צהדי דידי קא מינליח דעבדינא שלא תשחכה תורה מישראל ור' חנינא אמר אי ח"ו משחכה תורה מהדרנא לה מפילפוליי וכאשר היו מולקיס על דין וזהו כי הוו מינאו ה' כ"א אומר כי אחו האמת והעזר האלהי חלק עבודתו. ואמר התנא אף חס שחיס אלה לפניהם ביחד. עיניו והעמדת חלמידיה עכ"ז לא חסמכו כי כל העולה על רוחכם הוא רעיון אחי ועדיין תהיו עושים סייג סן לא כוונתם להאמת :

או יחקן הוו מחוייב בו' צראוחס כי אולת ידם

היא תתהלל. (ויזהר מנואר במקום אחר). וגמ"ח הוא בחי' מעשה בגופו ובממונו. ומה שחשב כאן דיבור תחלה ואחר כך מחשבה. כדי להקדים התורה שהיא הדיבור לכולם להיות שהתורה היא העיקר בזה תלוי שפע חיות כל עולמות. ואם ח"ו היה העולם כולו מקלה ועד קלה בטלים מן התורה רגע אחד לאחז. היו ממש כל העולמות בטלים וחוזרים לתהו ובהו. ועל ידי התורה היא קיומם. (וכמ"ש אהי חכמי עמודיה וגו'). וכן חושב כסדר האבות ממש למעלה. כי יעקב אבינו ע"ה חיקן עמוה התורה שהי' יושב אהלים. ויחזק חיקן עמוד עבודה שהי' עולה תמימה. ואברהם חיקן עמוד גמ"ח כידוע ויטע אשל וגו'. (א"ה מנואר בזהר חדש תרומה ד' מ"א ע"ב וע' מפנה יהושע):

על התורה ועל העבודה - שאמר אם לא בריתי וגו' חוקים שמים וארץ לא שמהי' ור"ל שמים וארץ ביחד לא היו מתחברים אילולי התורה כי השפעה יורדת הכל ע"י התקשרות וחד יעלה מן הארץ וגו' ולמטר השמים שמה מים. וכמאמר ה' לאיוב (ל"ה) הירעת חקות שמים אם שמים משטרו בארץ. וארז"ל אין לך עשב בארץ שאין לו מלאך ברקיע מכה ואומר לו גדל כי הגשמיים בעלמא אין לו כח ומליחות כלל לולי כח העליון הזוכן עליו ומקיימו. וכח הרוחני הירד מלמעלה ואקבל שפעו מגבוה ממנו וגבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם עד התורה"ק כי ממנה הולאות החיים וממנה יולאים כל ההשפעות כי היא קדמה לעולם וע"י נבראו ותקיימו כל העולמות והיא למעלה מכולם. ומעת הוריד משה עוז מבטחה לארץ וישראל זכו אותה ודברים זה הנה עמם מקור חיים מקור הברכות והשפע בידם והרי קשור עולין עליון בתחתון ע"י התורה הגבוה מכוון וכעז קשר זה שקשרו שהיינו שהורידו הקדושה לארץ. לריד להעלות מדברים שלמשה למעלה. והוא ע"י הקרבן שמקריבין לעשות נחת רוח למי שאמר ועשה רצונו מפלים הדח"מ ממטה למעלה משפל מזבס עד מקום גבוה עד שיחזקבלו לרצון לפי ה' ויחזקשו מעלה מעלה במקורם העליון להוריד לנו ברכה ולהוריד ההשפעה עוד יותר בשפע רב ע"י קשור

זה. והנה עתה בעוה"ר עבודתנו היא רק התפלה במקום זבח ומנחה והדברים עומדים ברומו של עולם וכל חיבה ותיבה עולה למקום גבוה מעל גבוה מקום הקרבן ממש. וכי לא לחנם ק"ד זקנים ומהם כמה נביאים יסדוה. והלא גם מלנוש כערכנו לא יפלא ליסד בקשה כל לרכנו ורפואות תחלוהנו בלשון למודים ולמה לריד לנביאים. אך כמה רצונו זה ותקנוה על אופן שתייה הכל כלול זה וכל איש ישראל כל אחד מתפלל כפי הבנתו. וכללו ש"ר שמים שנתקה לא היה בעולם ב' תפלות שיעשו רשם שיה למעלה ושיעלו למדריגה א'. כי משונה בזה תפלת היום מתפלת אחרת כי יעבור והכל תלוי בתפלות אלו. ולכך הוצרך נבואה לזה וכל הכוונות והסודות שנתגלו על התפלה עד היום אינם כטיפה מים הגדול נגד הכוונה שהשיג הקטן מק"כ זקנים וגם אבול שבהם לא השיג רק כפי ערכו ושורש נשמתו. אבל בזמנת היא גבוה יותר מבינה כל אדם והיא קשרת עולם התחתון בעליון כמו הקרבן. ולא תשחנה ח"ו עד ביאת הגואל ב"א. כי אז לא יאטרו לתפלת חקע בשופר. והבן. [ע' נפש החיים שער ב' פרק ג'] ולזה אמרו על ג' דברים העולם עומד ר"ל קשור עולם עליון בעולם תחתון. על התורה. שמוריד ע"י שפע מלמעלה. ועל העבודה. שמעלה נחת רוח מתחתון לעליון. ועכשיו ע"י התפלה:

ועל גמילות חסדים - הנה קודם מתן תורה היה רק גמ"ח ועבודה. הנס שאמרו במדרש [במדבר רבה (פ"ב):] שקודם מתן תורה לא היה רק גמ"ח פירושו שלא היה קביעות לעבודה תמידים ומוספים לאחר מתן תורה. אבל מ"מ הרי אדם הראשון הקריב שור פר מקריין. וקין והבל. ונת קיום כל העולם כולו ועשה ע"י ריח ניחוח קרבנו ובפתוח משני רגלים אין העולם עומד דוגמת האדם שהוא עולם קטן. רק אחר מתן תורה אין העבודה וגמ"ח של קודם מתן תורה כלום הקרבנות יהיו שחטי חוץ ויחייב עליהם כרת. וכן גמ"ח שקודם מתן תורה הנה להיות ברבית ג"כ טובה היא. וכמ"ש ה"א ביוזרה דעה (פ"ק ק"ס ס"ק א' ע"ג) וגמ"ח היא קודם מתן תורה ועכשיו

נעשו שלח יעמוד בתחיית המתים • וכלש"ד כי
 חין שום מעשה עשה הגון אם לא הכחוז בתורה
 וישקוד על דלתיתה תמיד • כי כללות התורה
 רבים כ"ש הפקטים דקים מאוד ושגנבים אשר
 בנקל יכשלו בהם • וכמ"ש על
 ר"ע (נמחה פ"ד) בתחלה
 הליכתו ללמוד מלא מת מלוא
 ונשא אוחו כמה מילין • ולא
 ידע כי מת מלוא קונה מקומו
 וחשב שטעה מלוא גדולה •
 ובהודעו ידע כי אשם וכלו
 שופך דמים • כי כן דרך כל
 המתחסד ולא ידע דין תורה •
 וכמ"ש ולא עם הארץ חסיד •
 כי ח"א לו להורג בדבר אחד
 מני אלף • וז"ש דוד (תהלים
 קי"ט) נר לרגלי דבריך ואור
 לנתיבותי כי כן אמרו רז"ל
 (פסחים ח') נר לבדיקה יפה
 מאבוקה • חף להבדלה
 מלוא בחבוקה יותר והטעם

לעשות שום מעשה כלאו כלי לימוד ולכן תלמוד
 גדול כי הוא בעלמנו מעשה וגם מביא לכל המלות
 ובלתה חין מעשה ג"כ • ולזה כווננו ג"כ ולא המדרש
 עיקר אלא המעשה כי אם היה עיקר כוונת הלימוד
 רק מה שהוא מקיים מלוא
 כי לימוד הוא מלוא • ח"כ
 יחכן שיפסיק מלימודו ויקל
 מעליו עול תורה ויאמר
 שיטסוק במלות • לז"א שגם
 תכלית הלימוד הוא המעשה •
 שאם רואה לעשות צריך ללמוד
 ח"ך ומה אם כן היא הכל
 וכוללת הכל הן אמת שהעוסק
 בתורה לבד • ומניח המלות
 הוי כגופר באלקי ישראל •
 רק צריך לעשות כל מלות ה'
 לעשות טובה בזמנה • לית
 חפלין • לולב • שופר • שבת •
 יו"ט • מלה • ודומיהן • וכל חובות
 איש אל רעהו וכל מלות חברה
 חנושית • וכבר הורו אוחנו

ג אנטיגנוס איש טובו קבל משמעון
 הצדיק הוא היה אומר (י) אל
 תהיו כעבדים המשמשין את הרב
 (ח) על מנת לקבל פרס אלא הוי
 כעבדים המשמשין את הרב שלא
 על מנת לקבל פרס ויהי מורא
 שמים עליכם :

מצפה יהושע (י) אל תהיו כעבדים בו [פ"ז
 (י"ט) וע' רש"א בח"א • וע' ח"ב
 ר"ס (ד') ד"ס שגבול ספקים (ח"י) ר"ס ש"ס] מדרש
 פנחסא מלא ב' • תיקונים בזהר חדש פ' ע"ג •
 (ח) ע"מ לקבל פרס • וז"ל משפטים (ק"ט) ע'
 וז"ל רש"י מביטא זו (כ"ט) (ח"א) ועיין וז"ל
 קדושים (פ"ט) (ח"א) ושם כבר רש"י מביטא (כ"ט) (ח"א)
 ושם קרא רש"י (ק"ט) (פ"ט) תיקוני וז"ל • תיקון
 למ"ד (פ"ו) (פ"ט) תיקון טין (ק"ט) (פ"ט) ובסוף תיקונים
 תיקון פ' (ק"א) (פ"ט) :

שצמקוס צר ח"א לבדוק יפה בחבוקה שאורה
 קוסף • והתורה יש בה כל המעלות וכמו האורך
 בחושך חבוקה מאירה לו לראות הדרך ואח"כ בדרך
 ענמה לדעת בין מקום זה הדרך למקום אחר
 באותו דרך לזה צריך עיון דק בנר זהו נר לרגלי
 על מקום מדרך קף רגלי ואור לכל הגמיצה היא
 התורה • ולכן אחר מתן תורה שכל ענין נעשה
 במדריגה היותר גבוה וח"א לנו לעשות העבודה
 וגמ"ה רק כפי התורה • לראות הנה התורה איננה
 עתה עמוד שלישי לבדנה • כ"א היא כל השלשה
 עמודים ביחד כי בלעדה לא יכונו מאומה • והו
 מאמרו ז"ל ב"ק (י"ג) • נשאלה אם תלמוד גדול או
 מעשה גדול כי סברו שיחכן מעשה המלות מבלי
 לימוד חמדי • ח"כ חין הלימוד רק מלוא ח' כמו
 שאר המלות אלא שהיא מלוא יותר גדולה מהס'
 אבל מ"מ רק מלוא אחת היא • ואם כן המעשה
 גדול שבכל המעשה הם תרי"ג מלות • אח"כ נמנו
 וגמרו בהיותם חוקרים אמיתות הדבר כי ח"א

חז"ל צמוע"ק (פ"ט) : במלוא כש"א לעשות על ידי
 אחרים מחויב להניח עבודה הלימוד • וכל מלוא
 זמניית כמלה ושופר בו' ח"א ע"י אחרים • וכן שאר
 מלות אם הוא רואה שבוה הפעם ח"א ע"י אחרים
 דינו כמלה • וחלולי כן אל יבטל מלמוד • ודי בזה :
 אל תהיו כעבדים בו' • מבואר בזה הקדוש
 אית יראה ואית יראה אך עיקר היראה
 למדחל בנין דליה רב ושליט ועיקרש ושרש
 דכל עלמין ע"כ • ופי' כי הנה אם מלך גדול יעבור
 דרך עיר • ויאמר להעומדים ברחוב העיר תנו לי
 מעט מים בודאי ירואו כל העם למלאות רגמו
 וכל הקודם הזה • ויחשוב בעלמנו להתפאר בזה
 חמדי חף שאין המלך מכירו וחינו מלך מדינתו
 ודבר חין לו עמו • ומי שהוא ממדינתו חף אם יהי'
 רק טופר ומושל קטן ימחר כל אחד לשמשו מפני
 חמיחו • ואם יהי' המלוא מפרנסו וזן אוחו חפי'
 יהי' המלוא פחות שבהדיוטים הלל • ירוץ לרגונו •
 ואם שלש אלה נקבאו יחד בליש אחד מלך רב וגדול
 וממדינתו

וממדינתו וזן ומכללו הלא כפליים נכון להיות זהיר וזרזו ירא ומזהר לקיים רלונו . והנה בהקב"ה ית"ש כל הג' דברים המה ביהד . רס וגשא וכבוד גדול הוא לכבוד את מלך הכבוד וכן ממשלתו עליו ואימתו תבעתנו . וגם זן ומפרנס ומחיה את כולם . וזהו כונת הזוהר עיקר היראה למדחל בגין דליהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין . ר"ל דליהו רב היינו מחמת גדלו וכבודו . ושליט מחמת שיש לו שליטה וכן לענוש ולנקוס ומלכותו בכל משלה . ועיקרא ושרשא דכל עלמין עיקר כל העולמות תלוי ברלונו וחי עולמים המחיי' אותם בכל רגע . והגה אס היה מלך גדול לכד ולא מושל עליו ולא מפרנסו היה פעולתו לאמיתת כבוד הדר מלכותו . אך כאשר בהקב"ה נתחברו כל הג' ביחד ויכל לבוא לירי מגרעת מצבדה לקצת אנשים שיצאו לכונן עבודתם מחמת יראה ויותר גרוע מחמת שכן זהו שטות גדול כיון שגם בלי שכן ראוי שבעבדה וכי מפני שנותן שכן ג"כ לא תעבדוהו רק ע"מ לקבלו . לזאת אמר אל תהיו כעבדים אשר לדוגם הוא מושל עליהם את הרב דליהו רב שאף בלא הממשלה הוא רב ומלך גדול וראוי לעבדו אך למשן כבוד גדלו אף בלא יראת הממשלה ואף לא לקבל שכן ואחס תעבדוהו ע"מ לקבל פרס אשר יתגבר צעיייהם יראת העונש וקבלת הפרס יותר מיקר כבודו . וכי בשביל שהיא מושל וגם נותן שכן תעבדוהו רק על מנת כן ותקלקלו העבודה ה"ו . לזאת אמר אלל כו' שלא ע"מ לקבל פרס . והבן כי מחמדים הוא- :

א יאמר עפ"י הנראה אס אחד מצטלי אומנות רואה לסייע חיזה אומן במלאכתו ודלי שברו אתו ופעולתו לפניו . אך אס איש אחד רואה עדיין ללמוד האומנות אלל הבעה"ב האומן אף שמסייעו צנת למדו . מ"מ אינו נוטל שכר אדרבה הוא נותן עוד להאומן שכר לימודו כי השיעו שמסייע הוא לטובתו שעי"כ הוא לומד לעשות המלאכה . והנה ידוע מאחז"ל (סוכה ג"ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום . ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו . ובמ"א (בקידושין ל:) אמר מתחדש עליו בכל יום . כי מי שאינו מתגבר על יצרו ושומע

צקולו מנעוריו יצרו מתגבר עליו בתחבולות הישנות . אבל מי שממחן דדרכיו ולא ישוב עוד לכסלה במה שחטא אז חורש עליו מחשבות און חדשות . אולי ילכדוהו בהם . ובאמת היה היתה"ר לוכדו ומפילו במהמרותיו לולא ה' שהיה לו כמ"ש ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו . וכיון שהקב"ה מלמדנו להועיל ומדריכנו ומסייענו לעבדו . ואס כן מהראוי שנשאל לו עוד על מה שנולמדנו . וז"ש אל תהיו כעבדים כו' ע"מ כו' היינו כעבדים שכבר למדו האומנות ומקבלים פרס כשמסייעים ועושים פעולתם רק הוו כאותן שאינם מקבלים שכר עדיין דהיינו שצדיין אינם יכולים לעשות מלאכתם והרב מלמדם ומדריכס . ואמר ויהי מורא שמים עליכם לבד יעלה על לב איש לאמר הן אומנם חכמתי ואוכל ללגח היתה"ר אף אס אין עוזרתו לי . לז"א אל תדמה צנפסך כן . כי גם השמים לא זכו צעיריו ואף כי האדם . וז"ש ויהי מורא שמים עליכם . ואס כן רק הקב"ה הוא המלמדך להועיל וגו' :

א יפורש עד"ז . ידוע כי עבדי המלך כל הקרוב יותר למלך נוטל שכר הרבה יותר מהעבד אשר אינו ממקורביו ומרואי פני המלך . אבל זהו רק כשהי' גם מקודם שר גדול וכבוד . וע"י יתרון הכשר חכמתו או מלאכתו עלה מעלה עד שזכה להיות מצבי פלטרין של מלך . אבל מי שהי' מרחס אמו מהפחותים ועובדי אדמה ופחאוס מלא חן צעירי המלך וגדלו ונשאו משל כל השרים להיות מהיושבים ראשונה עמו במלאכתו . אין מקום כלל שינשאו וזון לבו לבקש עוד שכר מאת המלך חלף עבודתו . אין זה כי אס רוע לב מאחר שמה שחננו המלך להיות מעבדיו העומדים לפניו הוא די שכר לפניו אשר אין למעלה ממנו . כן אגהנו בני אדם השפלים ונצבים מזד החומר אשר בזה אגהנו שווים ליושבי נעטן הקדמונים . כמ"ש ע"פ בני אמי נחרו צי . והעלה אותנו למדרגה גדולה לשמש ולעמוד לפניו . אשר זהו המעלה הגדולה ודי שכר . ואין נרהב לבקש עוד שכר על עבודתנו להקדוש צ"ה . וז"ש אל תהיו כעבדים המשמשין שומדים לפני הרב ומשמשין צהיכלו

משתחו וחיך אוכל יעטס לו • וז"ש אל תהיו כעבדים המשמשים שהיא מדריגה גדולה • על מנת לקבל פרס סעודת המלך לבייתו כי יראה שגרו בעוה"ז להביאו לבייתו אלא ייחמו לעוה"ב להנות מזיו שכינתו • [ועכ"ז אף העוסק לשמה ושלא ע"מ לקבל פרס עכ"פ פירות מעשיו מגיע לו בעוה"ו • ואם רואים אנו בני תורה עניים אל התמנה על החשך כי הלא לא ראוי ליעקב כלום מעוה"ז כמבואר במדרש שגטל חלקו אף בעוה"ב • וכל מה שישראל אוכלין בעוה"ז פירות התורה היא • והבן] :

ויתבן עוד לומר • אל תהיו כעבדים המשמין לח הרב כו' • ורש"י פי' דקאי על שכר עוה"ו • נראה שזהו מקושר ומחובר לעיל עם אמרם על גמ"ח • כי הנה יפלא אחרי אשר כתוב בתורה (ויקרא כ"ו) אם בחוקותי תלכו וגו' ונחתי בשמיכם בעתם • וכל עובד' העוה"ז מובטח לשומרי תורה • ומה זה אשר העובד ה' ידכה ישוח • אבל הטעם הוא כי בשורש כל המלות מעוררים רב עובד ושפע עלום ככל העולמות ומוריד מזון ורווח • אך אם עושי המלות מעושים ואין ליגורים לשפע הטוב רק מהמעשים וה' ית"ש ברחמיו חפץ חסד שיהי' חיים ושפע לכל בני אדם גם לאינם ראויים • ונטול השפע מהמעשים השקידים יראי ה' ומחלק לכל בני אדם ולפעמים למי שבשבילו בא הכל לעצמו אינו מגיע וכמ"ס על ר' חנינא בן דוסא (ברכות י"ז) • כל העולם כולו ניזון בשבילי הניחא בני (וסי' השל"ם • בשבילי לשון דרך וניגור כמו שביל הרים שביל היחיד) • וחנינא בני די לו בקב חרובין כו' • וכי רק ליגורו ה' מוריד שפע לעולם ולעצמו לא היה מגיע כי היה מסחפף במוטע • ולכן מגיע לדיק חלק הרשע בגן עדן כמאחז"ל (חגיגה ס"ו) • כי הרשע' לקח מחלקו של הדיק בזה העולם • וזהו גמ"ח שמקיים הדיק שמחלקו ניזון כל העולם • ולכן כשגטל ר"ח בן דוסא כרעה דהבאח (טעמיה ד"ה) רמזו לו שיאכל על פתורח דב' כרעי היינו תורה ועבודה שהם שני רגלים תרין סמכין • וגמ"ח יחסר לו • כי כאשר לקח חלקו לעצמו יהיה נגרע שפע מההמון להחיות עם רב שהיו אוכלים חלקו • וא"כ אינו מקיים גמ"ח

בהיכלו ומצקשים עוד שכר אלא הוה כעבדים הפחותים שהמה משמין לח הרב בהיכלו שלא על מנת לקבל פרס • והבן : [א"ה וז"ש כעבדים המשמין ולא אמרו כעבדים העובדים] :

ויתפרש עוד באופן זה • כי פרס נקרא בן או עבד המקבל מאכל מאביו או רבו ומוליכו לבייתו ואוכלו שם בפני עצמו כמו בעירובין (ע"ג ע"ה) בן המקבל פרס מאביו ועבד מרבו • [א"ה ע' היקויס בזהר חדש (ע"ה ע"ג) וז"ל כעבד המקבל פרס מרבו והלך לו ובי' יהיו אנרא דללוהא למאן דמלי ע"מ לקבל פרס] • והנה התורה נחווה לנו לעבדה ולשמרה • אבל עבודה זו שררה וחדנות היא וכמ"ס הכתוב ואחס תהיו לי ממלכת כהנים ר"ל משרתים • כי כהן הוא לשון שירות [כמ"ס (שמואל א ב) ספחני נא אל אחת הכהנות] למה לומר תשרתני שירות שהיא מלוכה ושררה אמתית • וכי עבד המשרת לח המלך הוא הגדול מכל השרים [וכמאחז"ל טעוה (דף ו' ע"ב) עבד מלך כמלך] • ואנחנו מודים ומשבחים על כל מלכה אשר קדשנו במלותיו וזונו • וכמ"ס בעוה"ק שהוא מבני היכלא דמלכא • ובפרט העוסקים בתורה לשמרה ולעשותה אשר מכל דיבור עושים עטרה ולבוש למלך ה' זכאות כביכול • ויזכה להיות מבני היכלא דמלכא • וידוע כי במלכותא דארעא האוכלים בשולחן המלך היא המדריגה הגדולה ונכבד מכל כבוד הסגנים והפחות • ולא מחמת רוב מגדים ויין מלכות רב אך העיקר ראות פני המלך ולהסתופף בללו וזה למשכילים וידוע מדע האמתים • אבל הכפרי אס יגיע למדריגה זו חקלאה דיקולי' מלארי' לא נחית והתענג במאכלים של המלך יותר מחשב לו מראות פני המלך כ"א פנה לשבוע ודשן • ויותר יחפון שיחמו לו המעבדים אל ביתו • כי לא יגהה חכו כ"כ בעוד שהוא יושב לפני המלך מפני פחד הדר גאונו ונהס ככפיר אימת מלך ואינו מכיר יקר הסתכלות במלך שירעה לקבל אימתו תמורתו • כן בעוה"ב העיקר הוא לחוות במוטע ה' • והרובה לקבל שכרו בעוה"ז הוא ככפרי החפץ בפרס המלך לבייתו ומואס בראות פני המלך אשר אחת דחו להמית על עזבו המלך ובחר רק צפת בגו ויין

אבות פרק א

גמ"ח זו • ושאר נדקה וגמ"ח אינו כלום נגד זה • כי זה עושה נדקה בכל עת • וכמחול (כהונות י) • זה המפרנס בניו וכו' • וכל שכן המפרנס כל העולם כולו • ולכן אמרו על ר"ח ב"ד (בנרות י"ז): אבירי

לכ הרחוקים מנדקה שלא ראה בנדקה של המפרנס בניו וכו' כנ"ל • ונחמול עליהם • משום שמה בגמ"ח של כל העולם וכנ"ל • ולכן אמרו אל תהיו כעבדים כו' לקבל פרס שתתנו השכר כמ"ש בואם בחוקותי וגו' • אבל

חדשו כי העולם קיים על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח • שבשילך יתקיימו ויקבלו שפע טוב אחרים • ולמול עס כל העולם אך טוב וחסד • וצוה הלא שדרך הרבה מאוד :

ונעמיק עוד להשכיל בזה כי הנה אחי אשר עיקר כוונת הבריאה היא להטיב לברואיו • וח"כ לפ"ו יתכן כי העבודה היותר חשובה ומקובלת תהי"ע מ לקבל פרס כי יעבוד ע"מ שייטיב לו שיגיע מזה נחת רוח לפניו ית"ש • אך באמת אם מכיון בעבודתו שיגיע לו שכר וכוונתו רק כדי שיגיע מזה נחת רוח לה' ית"ש בהטיבו עס בראיו חלק עבודתם זהו העבודה המעולה • חכן אם מכיון הוא להגאחו היא העבודה הפחותה שהזכירנו מזה • והבחינה לזה אם יאמרו לו עבוד ע"מ שייטיב לחברך כי הלא מטובת חברך יבוא ג"כ הנחת רוח להשי"ת והוא לא ירצה בזה כ"א שיגיע הטוב לו לעצמו • וח"כ אין רצונו כ"א לטובת עצמו ולא למלואת בזה רצון בוראו ית"ש • אבל אם ירצה בצאת לעבוד כדי שייטיב לחבירו ויבוא מזה נחת רוח להשי"ת אם חסיד כזה יעבוד על מנת לקבל פרס זה הוא העבודה הגבוהה העולה היא למעלה כי זה הכוונה בברואיו לטוב להם • וצוה יובן מחול (סוטה י"ד) דרש ר' שמלאי מ"מ נתאוה משה רבינו ע"ה לננס לארץ וכי לאכול מפריה הוא לרדך וכו' אלא כך אמר משה הרבה מלות לטוב ישראל ואין מתקיימין אלא בח"י כו' • ח"ל הקב"ה כלום אהה מצקש אלא שכר כו' • ולכאורה

יפלא הלא במלותיו חפץ מאוד ולא בשכר מלותיו ומשה רבינו ע"ה ראה רק המלות ומה השיב לו שיחן לו השכר אמנם כן הוא לפי מדריגתו של משרע"ה שמלנו שרלה להפסיד ב' העולמות עוה"ז ועוה"ב למטן זכות את ישראל שייטיב להם ויבוא נחת רוח להשי"ת • ואלל עובד כזה עיקר העבודה היא ע"מ לקבל פרס ולכן הביאו עס בגמ" זה הלשון על משה רבינו ע"ה • לכן אחלק לו ברכים ואח עולמים יחלק שלל • כי

כוונתו הי' כנ"ל • וכי הערה למות נפשו • יעו"ש בגמרא וחשכיל דעת • אבל אללנו אשר לחוקים אהנו מהמדריגה זו הגבוה • לכן אללנו המוצחר לעבוד שלא על מנת לקבל פרס • (ועמ"ש בפרק כן זמא משנה ד) :

ידוי ביהך בית ועד כו' • יתכן לפרש כי בגמ"ח דברים שהתורה ניקיית בהם כמבואר לקמן (פרק ו') ח' מהם הוא המחכים את רבותיו ע"י שאלותיו החריפים וממילא רוחא שמעתתא • והנה הלימוד נקרא מלחמה כמ"ש מלחמה של תורה • ח"כ גם התלמידים לוחמים יקראו • וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל): לא יבואו וגו' כי ידברו את חויבים בשער • חפי' אז ובנו הרב ותלמידו נעשו חויבים זא"ז ואינם זויס משס כו' • ואסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם • ולפעמים יהי' האמת עס התלמיד • וכמו שעד קטן מדליק את הגדול • וח"ש יהי ביתך בית ועד לחכמים והיו מתחבק מלשון ויחבק איש עמו שהוא ענין החאבקות מלחמה כי מלחמת מלוא היא וכן אנו נגד רבותינו הקדושים אשר בלח"י • וגשמחם בשמי מרום המחברים המשורמחים • וספריהם אהנו • הנה ע"ה הספרים אשר בבחינו בחינו הוא בית ועד לחכמים אלה הזכרנו ג"כ וניתן לנו רשות להתחבק וללחוס בדברי' ולחרך קושייתם • ולא לישא פני איש רק לזהוב האמת • אבל עכ"ז יזהר בנפשו מלדבר בגאווה וגודל לבב באשר מלא מקום לחלוק וידמה כי גדול הוא כרבו

כרבו או כמחבר הספר אשר הוא משיג עליו וידע
בלבבו כי כמה פעמים לא יבין דבריו וכונתו.
ולכן יהיה אך בעונה יתירה . בחמרו אם איני
כדאי אך תורה היא וכו' . וז"ש היו מתחזק ככל' .

אך בחנולי צעפר רגליהם
ר"ל בעונה והכעסה ולדון
לפניהם צקרקע :

והווי שוחה בצמא את
דבריהם . לא אמר
כלמא כי כל דמיון אינו כזה
ממש כמאחז"ל (הענין ר')
היתה כאלמנה ולא אלמנה
ממש . לכן אמר כלמא שיהי'
כשוחה מים מלווים כל אשר
ישנה יוהר יוסיף למא
ביותר . וכן החורה כמ"ס
(השלי ב') כי חבוא חכמה
בלבך ודעה לנפשך יעטם .
כי כל מה שילמוד יותר

יתחזה ויעטם לו עוד לדעת תורה חלקיו . וזהו
אמרו כלמא . ר"ל שוחה ועדיין למא :

אז יאמר יהי ציחך בית ועד כו' . אף כי איך
מבין בעלמך ומשל ליכנס לחנוחו של בושם
שקולט את הריח . ואף אם איך מבין והכך
מתחזק אך צעפר רגליהם . עכ"ז תהיה שוחה
בחלואה עזומה כלמא את דבריהם :

יהי ביתך פתוח לרוחה . הנה טבע הדקה
שמעשרת . וכמ"ס (החבוא ס"ו) : מלח ממון
חסר' ואמרי לה חסד . ואם כי אין זה מורגש לכל .
מ"מ בכל דור רוחים אלו שכן הוא . וכתיב (הושע י')
זרעו לכם לדקה קלרו לפי חסד כי הזרע נוטל
חבואה ומשליך בתוך רגבים . וכי יאמר הזרע
אוי לי כי נדמתי למשוגע וחסר הבינה לקחת יגיע
כפי לזרוק לארץ חטה ושעורה צמפולת יד . כיון
שבאמת הוא להרוחה מניים קימעה ומוליא הרבה .
מפור חטים מעט ומוסף עוד הרבה . כן הדבר
בענין זריעת הדקה נראה מחסר מעותיו . אבל
באמת הלא זריעה היא להרווח הרבה בלמיחה .
וכמ"ס (יוסקאל מ"ד) ראשית עריסותיכם תחנו

לכהן להניח צדקה אל ציחך . וכמ"ס (במדבר ד')
ואיש את קדשיו לו יהיו . פי' שאינו תוחן וישאירם
לו . קדשיו לו יהיו . פי' שיעני ויקבל מעשר עני .
ואשר יתן לכהן לו יהיה . כתיב כהן יהיה זה"ל
ולא בוי"ו . ופירוש יהיה לו

הרבה וכמאחז"ל (ברכות ס"ג)
וכמ"ס (דברים ט"ו) נתון נתון
וגוי כי בגלל הדבר הזה
יצרכך ה' . והנה יותר
נפלאות זריעת הדקה מזריע'
החבואה . כי שם הזרע נרקב
ועליו יניץ פרח . והדקה
הזריעה עומה עם כן אינה
כלה וגוזה למעלה כמאמר

ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר
(ט) יהי ביתך פתוח לרוחה
(י) ויהיו עניים בני ביתך (יא) ואל'
תרבה שיחה עם האשה באשתו
אמרו קל וחומר באשת חברו מכאן
אמרו חכמים כל זמן שאדם
מרבה שיחה עם האשה גרים רעה
לעצמו ובומל' מברכי תורה וסיפו
יורש גיהנם :

מצפה יהושע (ט) יהי ביתך פתוח . מס' דרך
אכן זוטא פיק ט' : (י) ויהיו
עניים בני ביתך . (בגלל מליעת דף ט' פ"ג) : (יא) ואל'
תרבה שיחה בו' . (עירונין ג' : מרים ב') . מס'
דרך א"ן רכס ט"א :

מוכזו (ב"ב י"א) . איני גזתי
לעלמי . והזריעה היא ודאי
לעלמי בעולם הבא . אך
הקצירה מזריעה זו בעוה"ז
היינו העושר אינה ודאי שלו

כי לא לעולם יחיה ועוז לאחרים חילו . ויפה נח
הזריעה מכח הקצירה בענין הדקה היפר זריעת
החבואה אשר הזריעה לא לו יהיה וז"ס זרעו
לכם לדקה שיהיה הזריעה לכם ולא לזרים .
וקלרו היינו העושר מזה לפי חסד . ולא אמרו
לכם כמו גבי הזריעה . כי היא אינה ודאי לכם .
ויחנן כזה לפרש לפי חסד היינו כפי שחזכו
יהיה הקצירה . אם לכם אם לא . וז"ס החנול
יהיה ציחך פתוח ואל יפתך הילר ובפרט בעתים
הללו מקושי הפרנסה יאמר לך די לך לפרנס
עלמך וב"ב בדוחק . ולמה תפור לאחרים חילך .
לז"ל החנול לרווחה שאדברה מזה יהיה לך הרווחה
וכנ"ל . ואמר ויהיו עניים בני ציחך . ר"ל כמו
שאתה תוחן בעין יפה לב"ב ולעבדיך מפני שהם
מסייעים לך ומרוויחים לך . כן בעין יפה ויפה
תחן לעניים שהם המרוויחים לך . כיו"ס . וכמ"ס
יותר ממה שהבטח"ב עושה עם העני העני עושה
עם הבעה"ב . (כדאי' במדרש רות ע"ס שם האיש אשר
עשיתי עמו וכו' וביקראו ס' בחוקותי) גם צריך לפי
העני בדברים ולספר עמו צפיים שוחקות כמו
שמספר

שמספר עם בניו וצ"ב וכתאחו"ל (צ"ב ס'): המפיסו
 בדברים מתברך צ"ח זכרות. ולזה אמר אף
 שאתה לריך לפיטו בדברים עכ"ז אל תרבה שמה
 עם האשה אפי' עניה [וכן מלאתו במדר"ט]:

לא תכון מצורחך עמו כי יתראה בעיניך כי הרב הוא
 החצר אינם עושים כהונן ויפול מריבה ביניכם. לכן
 אמר והוי דן את כל אדם לכף זכות [ע' מדר"ט]:
 הרחק משכן רע. אפי' טוב לשמים ולדין.

באשתו אמרו בו. ר"ל
 הנביא ח' (עמוס
 ד') ומגיד לאדם מה שימו
 אפי' שיחה יתירה שבין איש
 לאשתו מגידין לאדם בשעת
 הדין (תנייה ה'): כל שכן
 באשת חצירו:

ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארבל
 קבלו מהם יהושע בן פרחיה אומר
 (יג) עשה לך רב וקנה לך חבר
 (יג) והוי דן את כל האדם לכף זכות:
 ו נתאי הארבל אומר הרחק משכן
 רע (יד) ואל תתחבר לרשע (טו) ואל
 תתיאש מן הפורענות: ח יהודה בן
 טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם
 יהודה בן טבאי אומר (טו) אל תעש
 עצמך כעורכי הדיינין וכשיהיו בעלי
 הדינים עומדים לפניך יהיו בעיניך
 כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו
 בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם את
 הדין: ה ששמעון בן שטח אומר הוי
 מרובה לחקור את העדים והוי זהיר
 בדברייך שמה מתוכם ילמדו לשקר:
 ו שמעיה ואבטליון קבלו מהם
 שמעיה אומר אהוב את המלאכה

אלך אם הוא רע לבריות:
 ואל תתחבר לרשע. רע
 לשמים. אפי' אם הוא טוב
 לבריות מטעם ואל תתיאש
 מן הפורענות פן תספה
 בצעונו ח"ו. הוי לרשע וגו'
 [ע' מדר"ט]:

ובשנפטרים מלפניך.
 יתן ע"ד
 הלכה אם תיפק בלאת הפסק
 דין מרוך מפי הדיין יואלים
 הצע"ד סימן הוא שזה
 זכאים וקבלו עליהם הדין
 לקיימו. אבל אם עומדין
 עדיין לפניך ומשדיים עלמס
 חדע כי הושיבים רשע
 וחולאה להחולל ולסתור
 הפס"ד:

הוי מרבה לחקור בו.
 כי בחקירת העדים
 לפעמים לריך חיזה תחבולה
 כעין גניבת דעת לרמות
 העדים להוציא מפייהם דבר
 אמת לאמתו. אך לריך
 לעשות זאת בחכמה ופלאה
 שלא יבין זה העד ושלא
 יאמר הדיין גונב דעתי הרי
 הותר הדבר ויעשה גם הוא
 כן ולא ידע כי להדיין מותר
 ולא לו ואשם:

אהוב את המלאכה.
 אמר ר' מיל שהוא
 בעל מלאכה ומתפרנס מיגיעו לא תהי' לו המלאכה
 בזויה. ואך מפאת הכרחו הוא עוסק במלאכתו.
 אבל בצלונו וחספו מקנה הוא לראשי העם ורבים

מצפה יהושע (יג) עשה בו. (פ'לקמן ט"א מע"ט):
 וקנה בו. ע' ספרי תבוא פ'סקא
 ט"ה (פ"ד ע"ב). תכאן אמרו וקנה אדם חבר כו' ויבטחו
 המשוש וגו' (וע' זיה רענן דקלי על עשה לך רב כו')
 וע' תנא דבי אלי' וזוטא פט"ו לעולם יקנה אדם חבר
 לפנמו כו' ויבטחו' תרומה (קכ"ח ע"ב) קדמתי כו' אמרי
 וקנה לך חבר: (יג) והוי דן כו'. (ע' שבת קכ"ו) שבושת
 (ל') וע' תנא דבי אלי' וזוטא פט"ו. מס' דרך ארץ וזוטא
 פ"ג. וזוטא מקן (כ"ד ע"ב) תסידי עליונין אמרו הוי
 דן כו': (יד) ואל תתחבר לרשע. מבינתיא יתרו
 (פ"א): תכאן אמרו חכמים לא יתחבר אדם לרשע אפי'
 לקרנו לתורה: (טו) ואל תתיאש כו'. תנא דבי אלי'
 רבה סי' ד"א ביום טובס וגו' שנו חכמים בתנא אל
 שזיאת כו': (טו) אל כו'. ע' פ"ד מ"ס כ"א (ע' פו"ע
 כתובות נ"ב: ס"ו). וע' ירושלמי כתובות פ"ד פ"ג
 (כ"ד ע"ב) שם צ"ב ס"ע פ"ד (י"ט ע"ב). וע"פ:

ובל זמן שאדם כו' גורם
 רעה לעצמו. ידוע
 שהקליפות הנעשים מעונות
 אנשים יקראו נע. כמ"ס
 ננעי בני אדם. והנעשים
 מעונות נשים נקראים
 רע. וידוע שזוכרא דס"ח
 מפחה לנשים. ונקרא דס"ח
 מפחה לאנשים. וזה פי'
 הפסוק (תהלים ל"א) לא תחונה
 אליך ר"ע וגו' לא יקרבו
 בזהלך. וזהלך פי' אשתו
 כמ"ס חז"ל (מע"ק ט"ו): וז"ל
 וכל המרבה שיחה כו' גורם
 רעה לעלמו. והבן:
עשה לך רב. פי' בחכם.
 כמ"ס (בגדרים ל"ו):
 מה אני בחכם כו'. וקנה
 לך חבר. אפי' בממוין.
 ואמר עשה לך רב. אף כי
 חינו ראוי להיות לך רב.
 וקנה לך חבר להתייעז עמו
 גם בעיני עבודת הצורא.
 כי אם חכם אתה בעיניך
 היצ"ח הרע ויכל לסמא עיניך
 וייער לך העקוב והרכסים. ולכן תתייעז עם
 חברייך כי ילך אינו קרוב לו
 כ"כ להטעות: והוי
 דן כו'. ר"ל ובתנאי שדיון לכ"ז.
 כי בלתי זאת

וזה נאהב אללו • לכן אמר
 כי את המלאכה יאהב • וכי גדול ההנהגה מיניעו
 יותר מירא שמים (ברכות ח') • ור"ל יותר מאשר
 יהנה מחורו וזמירת שמים
 ה' ראש ומנהיג פן היה נלכד
 בשחיתותם וצפה הגאווה •
 ואמר ושגל את הרבנות כי
 צרכנות ושררה נהפוך הוא
 חף כי א"ח לעולם בלא רבנים
 ופרנסים ולפעמים מוכרח
 לאדם להיות רב אך יהי זאת
 לו אך מלך ההכרח אבל
 צרכו יגנא את הרבנות
 להפרנס מזה ויאהב יותר
 המלאכה • וע"ד נחות יתפרש
 אהוב את המלאכה ממך
 אל הרבנות והיוו מלאכת
 הרבנות יאהב והוא הלימוד
 והבקיות צבורה • ושגול
 את הרבנות והתרברבות
 בעלם • ובעוה"ר עתה הדבר
 להיפק • אהבים הרבנות
 ושגולים מלאכה לדעת
 להורות צדק ודין צבקות

ואהב שלום ורודף שלום • כמ"ש (מילים ל"ד)
 בקש שלום ורדפו ועניו הכפל לשון
 בקשה ורדיפה יתבאר כי כשיש מחלוקת וריב
 בין שני אנשים • והשלישי רוצה להמיל שלום
 ציניהם לרדף לפיים ולהלוך
 נגד רוחו של כל אחד ולומר
 לו • הן אחת חף אס אחת
 הזכאי ומצריך חסא נגדך
 טכ"ז הוי אחת הרודף שלום
 כי אס יאמר לו שהוא חסא
 נגד חצירו ומן הדין לרדף
 לפייסו לא יאבה ולא ישמע
 לו וקרוב הדבר שיריב עוד
 גם עס המטיל שלום עבור
 זה כי כל דרך איש ישר צעיו
 וידימה שחך חצירו עבור עליו
 הדין ושחצירו לרדף לפייסו
 ולבקש מנו • וז"ל בקש שלום
 היינו שיהיה רגוק שיהיה
 שלום ציניהם • ואף שדעתך
 שהוא חסא נגדך עס כל זה
 ורדפו הוי אחת הרודף
 שלום ולא להחיל עד
 שחצירך יפייסך :

ושגא את הרבנות (יו) : יא אבטליו
 אומר (יח) חכמים הזה"ו בדבריכם
 שמא תהובו חובת גלות ותגלו
 למקום מים הרעים וישתו התלמידים
 הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם
 שמים מתחלל : יב הלל ושמאי
 קבלו מזה הלל אומר הוי מתלמידיו
 של (ט) אהרן אוהב שלום ורודף
 שלום אוהב את הבריות ומקרבן
 לתורה : יג הוא היה אומר
 נגיד שמא אבד שמיה (ק) ודלא
 מוסיף יסיף ודלא יליף קטלא חייב

מצפה יהושע (יו) עיין תיקוני וזכר תיקון ה'
 (ד' ט"ז ע"ג) • (יח) חכמים
 הזהרו בדבריכם • תמא דב"א רבס (פ"ב) כן שנו חכמים
 חכמים כסורו בו' פ"ג טיטי : (ט) אהרן אוהב
 שלום • פ' סנהדרין (ו') וע' פורס ככסיל פ' שמי
 ה"ו (ד' ק') ומנין שאהרן בו' : (ק) ודלא מוסיף
 יסיף • פ' פניני (ל"א) וז"ל (קכ"א) •

אז יאמר אוהב שלום במקומך ורדפו במקום
 אחר (כמבואר צירוףמי פיה פ"א) ומ"מ הוי
 אוהב את הצריות ומקרבן לחורה אע"פ שעל ידי
 שחקרבן לחורה לפעמים יוכל לגרום קטט ומריבה
 כמו בין איש לאשתו כי לפי המדומה תחשבה
 שיוגרם ע"ז חסרון פרגסה וכד שלים קמחא מכרח
 אחי תיגרא (נגא מייסא ל"ט) ומ"מ תקרבו לחורה
 וזהו אוהב את הצריות כי זהו האהבה האמתית
 וצרכות ה' דרכי איש גם חציוני יטלים אהו ודרשו
 רז"ל (בראשית רבה פ"ד) זה אשתו ויתרבה השלום
 גם ציניהם :

נגיד שמא בו' • מי שגומד תמיד שלא לשמה
 רק כדי שיהיה שמעו הולך למרחוק סופו
 שיאבד ממנו גם עס הראשון שהיה לו מקודם
 ואמר חף כי מתחלה ההכרח ללמוד חף שלא
 לשמה

ועיין • ואמנם ההוראות דבר יקר הוא ומי יורה
 דעה ומי ידון אס לא השרידים אשר ה' קורא •
 אבל הרב יאהב רק את מלאכת ההוראה היינו
 הלימוד כי מלאכת מזה היא אבל הרבנות חף
 שיהיה רב ישאלנה • כמו ר' זירא [ע] כי הוו מכתפי'
 ל"י בו' • אמר אס יעלה לשמים שיאו כגללו לגנח
 יאבד (סנהדרין ז') ואף שיהיה מוכרח לקבל כבוד
 היה לתועבה צעיו רק פ"ג ההכרח •

חכמים הזהרו בו' • ר"ל שיהיה נאה דורש
 ונאה מקיים דברי עלמו שלא יאמרו
 עליו סול קורה בו' (צ"ב ע"ו) : [וכ"פ המדר"ש] • ואס
 יאמר לנפשו אחרי שאסור להרר אחרת ת"ח ולתשו
 כמחמ"ל (ברכות י"ט) • א"כ מי יהרר ויביט אחרי •
 לזה אמר פן חגלו למקום בו' • מקום אנשים חסאים
 ויחדוך ויבינו את כל ונמלא ש"ש מתחלל :

[ע] א"ה ביון נ"מ (סנהדרין י"ד) ר"ל הוי מייסמר מלממכ"י בו' וז"ל רב כי הוי בו' ע"ש נגמ'

לשמה כי לא יוכל האדם לעלות במעלה העליונה מהסולם אם לא יציג רגלו מקודם על המדרגה התחתונה. ואין זה עול מעבד אם אדוניו יצוה לו לעלות על הסולם אם יפסיע מקודם על השליבה התחתונה. אך אם לא ימיש העבד ממקומו ולא יהיו לעלות וירד ויעלה אך על השליבה התחתונה הלא מורד באדוניו הוא. וז"ל ודלל מוסיף לעלות יסיף (וע' לקמן פ"ג משנה ה') ושמה יאמר האדם מאחר שחי אפשר לו שתחלת למודו יהיה לשמה. ושלא לשמה לצד ענשו גדול. ח"כ ישב בטל ולא ילמוד עז"ה ודלל יליף קטלה חייב.

ולריך ללמוד חף אם יהיה לפעמים שלא לשם שמים רק שיראה שמה יבוא אחר כך לשמה. כמחל"ל (פסחים כ'): לעולם יעסוק אדם כו' אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ר"ל שילמוד חסי' שלא לשמה אך ע"ז האופן והכוונה שמתוך כך יבוא לידי מדרגת לשמה. ואמר ודלל מוסיף יסיף. אם אינו מוסיף על לימודו ישכח גם מה שלמד מכבר. ויפורש עוד עפ"י מ"ס (משלי פ"ו) אורח חיים למעלה למשכיל למטן סור משאול מטה. כי האדם יאמר לפעמים לא חלך בגדולות ודי לי אם על משמתי אעמודה להחזיק בתומתי ויראתי ולא להוסיף. אבל באמת אינו כן כי האדם ח"ה לו לעמוד במקום אחד ואם לא יעלה על כרחך יפול. לכן אמר אורח חיים למעלה למשכיל דאם לא יעלה על כרחך ירד לשאול מטה. וזה שאמר ודלל מוסיף יסיף [ועיין לקמן פ"ד משנה ט' כל המקיים כו' ע"ש]:

הוא היה אומר אם אין בו'. כי הגה ה"ה"ר מסמא את עיני האדם באמרו חליו תמיד איך אפשר לך לעסוק בחורה הלא מוכרת אתה לעסוק בפרנסה לפרנס אשתך וצ"ב הקטנים. ומה גם בעתים הללו שגול הפרנסה כבדה עד מאוד ואין לך יום בו'.

המסמא. וכי חרז"ל (גדה פ"ו): שקודם יצרת הולך נגזר על הטיפה מה תהא עליה עשיר או עני. והוא בדרך כלל על כל שנותיו. ועל כל שנה בפרט אמר (בבבא פ"ו) מנותותיו של אדם קצובים לו מנ"ה ומלא עם כל יגיעותיו לא יגיע לו מחומה יותר ממה שקצב. וזה היה יכול להשיג חף במעט עמל. אבל בדר"ת הכל לפי היגיעה. וכל אשר יוסיף להתיגע יוסיף דעת. וז"ל בעסק התורה אם אין חני לי מני לי. כי הכל חלוי ציובעני עוה"ו כשחי לעלמי מה חני. ואך בהש"ת תחלתי וסברי: ויתבאר עוד כי הגה צ"ד דברים חלוק

עסק התורה והיראה מעסקי עוה"ו. ח' כי עסק התורה והיראה מוטלת על האדם וה' שואל זאת מעמו משח"כ הפרנסה אם אמנם לאמיו להנות מיגיע כפינו. אבל אך לה' התשובה והתחבולות יחירות לא יועילו ולא יללימו. ולמה לו לאדם להתעמל ביותר במה שצדק ה' לתת בלי עמל ולהיות מה שצדקו ומוטל עליו. צ' כי בעיני עוה"ו לא יוסיף ע"י עמלו כי רצ על הקצוב. אבל לא כן בחורה הבא לטהר מסייעין אוחו. ומ"מ נותנים לו שכרו משלם. ומ"מ בסוכה (כ"ב): לופה רשע לזדיק ולמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו וז"ל ה' לא יעזבו בידו. מ"מ ברוב חסדיו לעת המשפט חושב לו הקב"ה כאלו האדם בעלמו עשה כל המעשה וז"ל ולא ירשיענו בהשפטו. ג' עסק העולם אם לא יעסוק בהם היום ימלאם למחר משח"כ בעבודת ה' לא ישלים ביום אחר חובת היום. והלואי דבר יום ביומו. ואם ילא חובת היום אשרי לו. לזאת אמר אם אין חני לי בעסקי שמים מני לי. כי הוא רק בידי ולא בידי שמים. צ' וכשחי לעלמי מה חני. ור"ל בלי עזר בוראי מה חני. כי חלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. ולא יאמר חמתין אם כן עד שסייעניו משמים כי ההתחלה אמנם לריך שיהיה מאלם עלמו. וכפי רוב הכנחו והתחוקו

(כא) וראשתמש בתגא חלף: יד הוא היה אומר (כב) אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא מצפה יהושע (כא) וראשתמש בתגא חלף. [מגילת (כ"ח)] ופי' מרים (פ"ב) ארי כל משתמש בחרס של פורס נפקר מן העולם וכו' סף' נראה (פ"ב ע"א) שם. משמים (ק"ו) שם לו רעוא מהעגול (כ"ט): שם פנתא רע"מ (רע"ד ע"ב) סיקוניו בוז"מ (ע"ו ע"ב) וז"ל (פ"ב) הקדמו סיקוני וכו' (ו' ע"א י"א) סיקון יו"ד (כ' ע"ב) סיקון כ"א (כ"ח ע"א): (ככ) אם אין אני לי בו' וז"ל משמים (ק"ו ע"ב):

והתחזקו כן לפי ערך זה יגדל העזר האלהי מן השמיים. וכמאמרו (שנה ק"ד.) הבה לטהר מסייעין אוחו. ר"ל דוקא אם בל בהתלה וכו'. ו"ש אם אין אני לי אם איני המתחיל מי לי וכשאתי לעלמי חלילה בלי עזר מיה' מה אני.

ואם לא עכשיו אימתי כי לא השלוס מהר חובת עכשיו. ויתבאר עוד לפי שזכרנו ב' (שנה י"ד.) אמר אבנ' יום אחד לפני מיתחך אבל כאן אמר שאפי' בכל עמ ורגע לריך לכוז כי אין האדם בטוח אפי' כרגע. ו"ש אם לא עכשיו אימתי. ויפורש משה"כ (הגלים פ"ח) עני אני וגוע מנוטר נשאתי אימך וגו'. כי היתה"כ בל לאדם לפחותו על ג' פנים או שידמה האדם בנפשו שהוא לדיק. או יאמר לו חשוב לעת זקנתך. והג' שימתין עד שישוב מאהבה ויהיה עוונותיו לזכיות ויהיה הרבה מזכיות כל הדיקים. ל"ל עני אני. ר"ל עני ממעט. ואם אומר חשוב לעת זקנתי. ל"ל וגוע מנוטר לא ידעתי יום מותי. וכל יום אחשוב שאל היום הוא ולריך לשזב לפני המיתה. [ולשזב מאהבה אמר נשאתי אימך וגו' והלואי מיראה].

עשה תורתך קבע. כי כל מה שהאדם יגע להשיג הון הוא לזורך אחרים. וכמש"ה (הגלים ט"ט) ועזבו לאחרים חילם. וכמ"ס (ב"ב י"א.) מוכז המלך אבותו גזו לאחרים. אבל מה שהאדם יגע בתורה הוא רק לעלמו. ו"ש עשה תורתך כי היא שלך. ומהנכון לך לעשותה קבע. או יאמר עשה תורתך קבע. כמאמרו"ע (י"ט.) ע"ת ובתורתו יהגה. משעמל זה נעשית תורתו עכ"ל חזר עליה והסוף בה ואינו דומה שונה פרוק ק' פעמים לק"ל (תגינה ט:.) ועשה אותה קבע: או יאמר כמ"ס (הגלים א') כי אם בתורת ה' חפלו ובתורתו יהגה וגו'. ר"ל כי רואים אנהנו צמלכותא דארעא בצוה דבר חדש מטגיני מלוכה ומלחמה

רואים כולם לשמוע החדשות ולכ"ל חזינו לדעת זאת. אבל אחרי שגשו דבר המלך ודתו וענינו אינו חוזר על הדבר ואומר הלא כבר שמעתי אף כי מתחלה היה משתוקק לשמוע. אבל עסקי פרכסו וחפזי מחייתו. אף

ששונאה מרוב טורח מ"מ יושב בחמות שיסב אמש והולך בדרך אשר דרך זה ביום אחת: יול כי עברי. בעבור כי הוא לתמו ותולדות חיו. כן חזיבות התורה יש בה ב' מעלות דדי' ירווך וכמ"ס בעירובין (פ"ד:) מה הדד הזה כל זמן שתינוק ממשמש בו מולא בו חלב אף ד"ת כו' ומוליא תמיד חידושים בתורה וז' מגלה לו בכל יום חדשים לבקרים. ולזה בזדלי ראוי לחסוך ולחשוב בצוה דבר

חדש בכל עת מהמלך ה' לבאות. וגם ובתורתו יהגה ר"ל כי לעלמו הוא עוסק כי היא חייך וגו' והתורה בעלמה היא שכרו וכידוע. ח"כ ממנה פרכסך וממנה תולדות חיים לעוב"ב וד"ל:

אמור מעט ועשה הרבה. ר"ל שתאמר תמיד ותחשוב שכל התורה שלמדת עד עתה וכל המלות שקיימת. עדיין לא עשית כ"ל מעט מן המעט. ותזרז עלמוד ולעשות עוד הרבה יותר ויותר ו"ש ועשה הרבה שעי"כ תעשה הרבה ותקבל את כל אדם בצבר פנים יפות שתחשוב שאל הוא עשה יותר ממני:

עשה לך רב. לשאל ממנו כל דבר שמתחפק לך. ובזה תסתלק מן הספק ואל תאמר שאיך לריך לרב כי כל דבר שמתחפק לך תאמר מספק ל"ל ואל תרבה לעשר אימדות ר"ל כמו שאסור ליתן מטעם מאומה הדעת מחשש שאל יתן יותר ויהיו מעשרותיו מקולקלין כן יכול לבזא לדי קלוקל אם יחמיר בלא דעת:

כל ימי גדלתי בו. חשב ח"ע גם צעת נשילוחו כי המה מגדלי' אוחו. (ע' מדרש:) ולא מצאתי

מצפה יהושע (כג) אמור מעט כו'. פ' כ"ג (פ"ז.) ופי' מתחמל וירא (ד') מכלן שני חכמים בו: (כד) ששעון בנו אומר כו'. מדרש ויקרא רבה מלוע עמ"ו ואם קטא רבס ס' ג' כדמין בנכות ששעון כט' אומר כו' מדרש מתחמל וירא וי"ו:

אבות פרק א

לגוף טוב משתיקה • ר"ל בעניני הגוף השתיקה מדה טובה • אבל בל"ח לריך לדבר דוקא בפה מלא • כמחול' עירובין (ל"ד) ע"פ כי חיים הם למולאיהם בפה ואף על פי כן לא תחשוב שהלימוד עיקר אלא המעשה • וכל

המרבה דברים מביא הט"א והל"ז בלכות דר"ג (פ"א) מאדס הראשון שהוסיף מדעתו לחוה חיסור הנגישה בלילן למיגדל מילתא וזא מזה לידי גרשון • ומה שאמר לעיל (פ"א מחנה א') ועשו סייג לתורה היינו אס מודיעים להמזון מהו עיקר הדין ומהו הסייג כי אז אף אס יעברו ח"ו על הסייג על עיקר הדין לא יעברו עכ"פ • אבל אלה"ל אמר לחוה גם על הנגישה לזה הקב"ה לכך בא לידי גרשון כי כל המוסיף גורע :

פרק ב רבי אומר איזו היא דרך
 ישראל • ל"ל ע"ד האפשרי ע"פ מה שאמר רבי בתמיד (פ"א כ"ח) איזהו דרך ישראל סיבור לו האדם יאהוב את התוכחות שכל זמן שתוכחה בעולם טובה וזכרה בא לעולם ורעה מסחלקת מן העולם שנאמר ולמוכיחים יענש ועליהם תבוא ברכת

טוב • והנה רבותינו ז"ל במשנה (פ"א פ"א מ"א) הורו לנו אלו דברים שאדם שואב פירותיהם בעוה"ו כו' • ונראה שרבי כאן בא להוסיף שיש עוד מזה שבעצורה טובה וזכרה בא לעולם והיא מזה התוכחה והא דלא מנו אותה במשנה שם משום כי בדבר הזה הסבירא נוחת שבעצורה יאכל הפירות בעוה"ו כמחול' (קידושין מ) הזכות יש לה קרן

ויש לה פירות (ר"ל בעוה"ב) שנאמר אמרו לדיק כי טוב כי פרי מעליהם יאכלו העבירה יש לה קרן ואין לה פירות אלא מה אנו מקיים ויאכלו מפרי דרכם עבירה שעושה פירות (ר"ל שהחמיא את הרבים או רבים למדו ממנו) יש לה פירות ושאינה עושה פירות אין לה פירות ע"כ • וה"ל מכש"כ שמויה העושה פירות דסליק חד דרגא משאר המלות שיאכלו פירות אפילו בעוה"ו כמו שעבירה שעושה פירות סליק חד דרגא משאר עבירות • יש לה פירות • מכש"כ מזה שעושה פירות והרי מדה טובה מרובה כו' (יומא ע"ו) •

ואם כן סברא היא שזכות התוכחה שהיא מזה העושה פירות שמי"ב רבים משון שבעצורה טובה וזכרה בא לעולם של פירות • ויהיה לדיק וטוב לו • וזה שמביא ראה שם מכתוב ולמוכיחים יענש ועליהם תבוא ברכת טוב • היינו שיהיה טוב לו גם בעוה"ו • וז"ל רבי כאן כמ"ס בתמיד איזהו דרך ישראל כו' כל שהיא חפארת לעושה ותפארת לו מן האדם היינו כמלות חוכמה שהיא מזה העושה פירות לרבים • והבין • [הג"ה וע"י מלות אלו קיומם

וטובם של המאמינים • בעוה"ו וכמחול' (ברכות ז') ג' דברים ביקש משה מהקב"ה כו' מ"מ יש לדיק וטוב לו לדיק ורע לו רעע וטוב לו רעע ורע לו ע"כ • ולכאורה הקשה על לדיק ורע לו רעע וטוב לו • אבל באמת זה לא הקשה כלל כמ"ס במדס שהמאמינים נעלו עוה"ב חלקם ולא עוה"ו • וכן אין חלק בעוה"ב אלא למי שעושה מעשה יעקב כמ"ס במעשה דלגונויטיוס בע"ג (יו"ד) שאמר לרבי

לגוף טוב משתיקה (כה) ולא המדרש עיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא הט"א : יח (ט) רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים על האמת ועל הדין ועל השלום שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם :

רבי תנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות • שנאמר (ישעיה מ"ב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאריך : (מכות כ"ג) :

פרק ב

א (ה) רבי אומר איזו היא דרך
 ישראל שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת

מצפה יהושע (כה) ולא המדרש עיקר כו' מדרש במיגדל רכס נח (פי"ד) (כ"כ) • וז"ל פנחס רע"מ (ר"ל ע"א) • וז"ל רע"מ רע"מ (רע"ח ע"ב) סיפוני זוכר חיקון ר"ב (ז' ע"א) זסיקון ע' (ק"ג) : (ט) רשב"ג אומר על ג' דברים כו' • יהושע העירא פ"ד • סל"ג (י"א) • וז"ל מגילת פ"ג סל"ו ושלשתן בסמוק ח' כו' • מדרש דברים רכס עקב פ"ד ארבע"ג אל תסי מנגלב דרין כו' למע ששנו תנאים על ג' דברים העולם קיים כו' מדרש תנחומא שופטים פ"ד פס' דרך ארץ וז"ל פירק סגור :

פרק ב (ה) רבי אומר איזו היא דרך
 ישראל • וכו' • [מכיים כ"ג • ועיין תמיד כ"ח] :

ועליוס תבוא ברכת טוב • היינו שיהיה טוב לו גם בעוה"ו • וז"ל רבי כאן כמ"ס בתמיד איזהו דרך ישראל כו' כל שהיא חפארת לעושה ותפארת לו מן האדם היינו כמלות חוכמה שהיא מזה העושה פירות לרבים • והבין • [הג"ה וע"י מלות אלו קיומם

וטובם של המאמינים • בעוה"ו וכמחול' (ברכות ז') ג' דברים ביקש משה מהקב"ה כו' מ"מ יש לדיק וטוב לו לדיק ורע לו רעע וטוב לו רעע ורע לו ע"כ • ולכאורה הקשה על לדיק ורע לו רעע וטוב לו • אבל באמת זה לא הקשה כלל כמ"ס במדס שהמאמינים נעלו עוה"ב חלקם ולא עוה"ו • וכן אין חלק בעוה"ב אלא למי שעושה מעשה יעקב כמ"ס במעשה דלגונויטיוס בע"ג (יו"ד) שאמר לרבי